

Måndagen den 8 maj

Måndagen den
8 maj 1972

Kl. 11.00

*Ang. annonsering
om penningplace-
ring i utländsk
bank*

§ 1 Justerades protokollen för den 27 och 28 april.

§ 2 Ang. annonsering om penningplacering i utländsk bank

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Börjessons i Falköping (c) den 12 januari framställda interpellation, nr 23, och anförde:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat om jag avser att vidta speciella åtgärder för att hindra annonsering om penningplacering i utländsk bank på förmånliga villkor och i strid mot gällande valutaförordning.

Annonser av det slag som interpellationen avser föranledde riksbanken att år 1970 hemställa hos Svenska tidningsutgivareföreningen om initiativ för att hos medlemmarna framhålla att annonsering av sådan art innebär uppmaning till brott mot valutabestämmelserna. Detta ledde till att sådan annonsering för en tid effektivt hindrades. År 1971 har nya former av annonsering beträffande penningplacering i utlandet dykt upp. Efter framställning från riksbanken till berörd tidning har också denna annonsering stoppats. För att hindra liknande annonsering i andra tidningar har riksbanken än en gång i brev den 2 februari 1972 till Tidningsutgivareföreningen hemställt om medverkan i form av rekommendation till medlemmarna att icke införa annonser om medelsplacering i utländsk bank ens om de förses med erinran om att riksbankens tillstånd erfordras.

Jag vill också meddela att, med anledning av att en mindre dansk bank annonserat i svensk dagspress om insättning i banken, bankinspektionen varit i kontakt med den danska tillsynsmyndigheten. Denna har därvid utlovat att en redogörelse kommer att begäras från den danska banken och att dennas uppmärksamhet kommer att riktas på de svenska valutabestämmelserna. Den danska tillsynsmyndigheten avser därefter att överväga vilka åtgärder som kommer att vidtas.

Som framgår av det anförda har åtgärder i skilda avseenden vidtagits för att söka förhindra ett upprepande av de missförhållanden som herr Börjesson påtalat. Några ytterligare åtgärder anser jag för närvarande inte påkallade.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag ber att få framföra ett tack för svaret på min interpellation. Jag tyckte svaret var bra.

För några år sedan, 1966, aktualiserade jag i en enkel fråga problemet med att en dansk bank i annonser i svensk press uppmanat läsare att

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. annonsering
om penningplace-
ring i utländsk
bank*

placera pengar i ifrågavarande bank. Mycket förmånliga villkor utlovades — bl. a. inget danskt skatteavdrag, hög ränta och full diskretion. Finansministern tog klart avstånd från detta slag av annonsering, emedan den innebar en uppmaning till en åtgärd som var lagstridig. Enligt gällande valutaförordning är det förbjudet för svensk medborgare att placera pengar i utländsk bank utan särskilt tillstånd från riksbanken. Vissa undantag från tillståndsvånet gäller i fråga om svenska studerande eller andra som tillfälligt uppehåller sig i utlandet.

Finansministern utgick i sitt svar 1966 från att annonseringen skulle upphöra i och med att de tidningar som infört annonser från banken i fråga informerats om bestämmelserna för en svensk valutaplacering. Annonseringen upphörde emellertid inte omedelbart. Sporadiskt införda annonser förekom. Först efter det att Tidningsutgivareföreningen i en cirkulärskrivelse till sina medlemmar av den 20 juni 1966 avrått medlemsföretagen från att ta in annonsen upphörde annonseringen. Nu har dock samma bank återkommit med sina annonser men med tillägget att tillstånd krävs från Sveriges riksbank för en dylik transaktion. Ett sådant tillstånd skulle dock för banken, som jag betraktar det, endast vara en formsak. Jag vill påpeka att denna upplysning till läsekretsen är inte utskriven i särskilt markerad stil för att göra läsare uppmärksamma på förhållandet. Av allt att döma har banken gjort denna komplettering endast för att själv ha ryggen fri för sina metoder. Till yttermera visso kan nämnas att banken i en tryckt skrift till dem som vill kontakta banken i anledning av annonsen meddelar bl. a.: "Vi yder Dem störst mulig diskretion, og for dem betyder det, at vi ikke giver oplysninger af nogen art till danske eller udenlandske myndigheder."

Man kan säkert utgå ifrån att många människor inte känner till gällande bestämmelser i valutaförordningen och ganska naturligt frestas av de utlovade mycket förmånliga villkor som den danska banken ger vid penningplacering. Vidare anser jag det inte osannolikt att även andra utländska banker kan finna skäl till att vända sig till svenska medborgare i liknande syfte.

Nu har dock, som framgår av interpellationssvaret, åtgärder vidtagits i syfte att komma till rätta med ifrågavarande missförhållande. Sålunda har riksbanken hemställt hos Svenska tidningsutgivareföreningen att föreningen skall rekommendera sina medlemsföretag, tidningarna, att inte ta in annonser från utländska banker med uppmaning att sätta in pengar i dessa. Sådan uppmaning kan innebära ett brott mot valutabestämmelserna. Denna uppmaning ledde, som finansministern så riktigt framhållit, till att sådan annonsering för en tid effektivt hindrades.

Tyvärr har det visat sig att nya former för annonsering beträffande penningplacering dykt upp under hösten 1971 och i början av innevarande år. Den bank som jag åsyftar har i sin annonsering tagit med i annonstexten att särskilt tillstånd fordras av riksbanken för penningplacering. Ett sådant tillstånd skulle emellertid för banken vara endast en formsak. Genom denna komplettering i annonseringen anser sig tydligen banken kunna undandra sig eventuellt ansvar för uppmaning till brott mot valutaförordningen. Jag noterar med tillfredsställelse att riksbanken vidtagit förnyade åtgärder i syfte att komma åt dylik osund annonsering

och att riksbankens skrivelse av den 2 februari 1972 till Tidningsutgivareföreningen om dess medverkan i form av en rekommendation till medlemmarna att inte införa annonser om penningplacering i utländsk bank, inte ens om de förses med erinran om att riksbankens tillstånd erfordras, skall av tidningarna efterföljas.

Jag noterar också att bankinspektionen varit i kontakt med den danska tillsynsmyndigheten och riktat dess uppmärksamhet på de svenska valutabestämmelserna samt framhållit att åtgärder bör vidtas från berörda danska myndigheters sida för att komma till rätta med dylik annonsering. Det kan inte vara förenligt med en god rättspraxis att en utländsk bank annonserar i svensk press inte bara med lockande erbjudanden om en god ränteinkomst utan också med löfte bl. a. att några upplysningar icke skall lämnas om vederbörandes banktillgodo-havande till några myndigheter. Det är därför jag vill uttala min tillfredsställelse över att åtgärder har vidtagits för att förhindra dylika allvarliga missförhållanden.

Jag tackar än en gång för ett positivt svar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Ang. statliga bidrag till privata gymnasieskolor i Stockholm

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Wikströms (fp) den 21 januari framställda interpellation, nr 29, och anförde:

Herr talman! Herr Wikström har frågat mig om jag är beredd att även fortsättningsvis föreslå att statliga bidrag utgår till de privata gymnasieskolorna inom Stockholms kommun.

I propositionen 1969:1 (bil. 10 s. 237) erinrade min företrädare om att samhället påtagit sig ett i princip helt och fullt ansvar för skolväsendet i vårt land, oavsett utbildningsinriktning. Det samhälleliga utbildningsväsendet byggs upp med sikte på att kvantitativt och kvalitativt svara mot de anspråk som inom ramen för den utbildningspolitiska allmänna målsättningen kan ställas från såväl de utbildningssökandes sida som, främst i vad gäller högre utbildningsstadier, arbetsmarknadens sida. Planeringen av utbildningsväsendet sker dessutom under beaktande av kravet på hushållning med resurserna. Mot denna bakgrund synes, fortsatte departementschefen, statsbidrag till en vid sidan av den samhälleliga utbildningsorganisationen etablerad enskild utbildning förutsätta särskilda motiv.

Uttalandet föranledde ej någon erinran från riksdagens sida (SU 1969:35, rskr 1969:103).

Sedan detta uttalande gjordes har en kommunalisering ägt rum av tre privata skolenheter i Stockholm.

I interpellationen erinras om det förslag som gymnasieplaneringskommittén i Stockholms kommun lagt fram om avveckling av kommunens bidrag till vissa privata skolor på det gymnasiala stadiet. Enligt vad jag erfarit har styrelserna för två av de privata skolorna nu hemställt

Nr 75

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. statliga bidrag
till privata gymna-
sieskolor i
Stockholm*

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. statliga bidrag
till privata gymna-
sieskolor i
Stockholm*

om kommunalisering. Skoldirektionen kommer enligt uppgift inom kort att behandla kommitténs förslag liksom de nämnda önskemålen om kommunalisering. Frågan om statsbidrag skall utgå till vissa privata gymnasieskolor bör tas upp när större klarhet vunnits om frågans behandling i kommunen. Jag vill dock tillfoga att kommunen givetvis inte är skyldig att ge kommunalt bidrag av den anledningen att statsbidrag utgår.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar för utbildningsministerns svar och vill göra några korta reflexioner i anslutning till det.

I samband med de stora skolreformer som genomförts på 1960-talet har också till viss del privatskoleproblemen behandlats. Särskilt gäller det 1957 års skolberednings betänkande Grundskolan. Privatskolorna begärde att de enskilda läroverkens förbund skulle få en särskild privatskoleutredning. Dåvarande ecklesiastikministern tog emellertid upp privatskolefrågan så grundligt i grundskolepropositionen att han ansåg en särskild utredning obehövlig. Han angav då riktlinjer som kunde vara till vägledning vid behandlingen av privatskolefrågorna i fortsättningen. Denna proposition blev sedan antagen av riksdagen, och man bör kunna anse vad som där står som ännu gällande riktlinjer för bl. a. behandlingen av privatskolorna ur statsbidragssynpunkt. Jag vill gärna citera några rader:

”Den principiella delen av privatskolekomplexet kan uppdelas i fyra huvudfrågor, nämligen rätten att sända skolpliktiga barn till annan undervisning än den av det allmänna tillhandahållna, rätten att få starta respektive driva enskilda skolor samt frågan huruvida och i vilken omfattning statsbidrag bör utgå till enskild undervisningsverksamhet. — — — Vad utredningen anfört i fråga om rätten att starta och driva enskild undervisning finner jag i allt väsentligt riktigt och väl ägnat som grund för reglering av hithörande spörsmål. — — — Jag förordar — i överensstämmelse med skolberedningens rekommendation — att statsmakterna iakttar en viss varsamhet och hänsyn, då man framdeles behandlar framställningar från dessa skolor om organisatoriska förändringar föranledda av reformer i det allmänna skolväsendet och i samband därmed prövar frågan om fortsatt statsbidrag. Redan utgående statsbidrag torde sålunda böra indragas endast om starka skäl därtill föreligger.”

I gymnasiepropositionen av 1964 anslöt sig departementschefen till gymnasieutredningens mening att frågorna om rätt att starta, driva och utnyttja privata gymnasier i princip var lösta genom beslutet om grundskolan. Likaså ansåg departementschefen att statsbidragsreglerna borde ”i allt väsentligt tillämpas även i fortsättningen”.

Nu anför utbildningsministern några rader ur statsverkspropositionen 1969. Jag kan inte finna att det uttalandet har någon annan innebörd än de två tidigare av riksdagen antagna uttalandena. Principiellt skulle alltså läget vara detsamma: Ingvar Carlsson delar Ragnar Edenmans och Olof Palmes uppfattning om det statliga stödet till privatskolorna.

Under tiden har av olika skäl en successiv avveckling av privatgymnasierna i Stockholm skett. Wallin-Åhlinska, Stockholms sam-

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. statliga bidrag
till privata gymnasieskolor i
Stockholm*

gymnasium och Lyceum har redan kommunaliserats, och en begäran i motsvarande riktning har framlagts av Ahlströmska skolan och Högländsskolan. Kvar i Stockholms kommun finns då endast Franska skolan, Beskowska, Palmgrenska och Whitlockska. Antalet skolor har nu reducerats så kraftigt att man inte rimligen kan hävda att det finns skäl att påskynda en fortsatt sådan avveckling. Tvärtom har det framgått av uttalanden inte bara från dessa skolors sida utan även från eleverna och deras föräldrar att man mycket värdesätter den möjlighet till en annorlunda skolmiljö som privatgymnasierna erbjuder. Elevplatserna där har också i stor utsträckning utnyttjats av elever från kommuner utanför Stockholm.

Utbildningsministern säger i svaret att statligt bidrag bör kunna utgå även om inte kommunalt bidrag utgår, och jag måste tolka det så att statsmakternas ställningstagande inte är helt beroende av ett eventuellt avvecklingsbeslut från Stockholms skoldirektions sida. Där överväger man för närvarande förslaget från gymnasieplaneringskommittén. Frågorna om kommunalisering av Ahlströmska och Högländsskolan liksom om de fyra återstående privatgymnasiernas ställning torde inte komma att behandlas förrän i höst. Till dess gäller alltså från statsmakternas sida utbildningsministerns svar, som måste innebära att han och därmed regeringen står fast vid de tidigare av statsmakterna givna riktlinjerna om statsbidrag till gymnasieskolorna.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Det är inte mer än en månad sedan kammaren diskuterade frågan om de enskilda skolornas ställning. Av den diskussion som förs här i dag får man närmast en känsla av att detta i första hand är en ekonomisk fråga. Men frågan om privata skolor är i varje fall för oss i moderata samlingspartiet i första hand en principfråga. Vad det primärt gäller är ändå om föräldrarna skall ha möjlighet att sända sina barn till skolor med andra huvudmän än samhället. Frågan är helt enkelt om vi skall ha ett skolmonopol. Detta är för oss inom moderata samlingspartiet en mycket viktig principfråga.

Många föräldrar vill i dag sända sina barn till andra skolor. Vi måste ställa oss förstående till att föräldrar emellanåt med oro ser på utvecklingen inom skolan och att de önskar att de kunde sända sina barn till en skola där de vet att barnen fostras i samma anda som i hemmet. Det är naturligt att samhället tillmötesgår ett sådant krav.

Det bör finnas valfrihet på olika områden, och det gäller inte minst inom skolan. Herr talman! Det är ju inte bara så att de privata skolorna tillmötesgår en önskan från föräldrarna att kanske många gånger få en lugnare skolmiljö, utan de privata skolorna – det är ofta omvittnat – har utfört och utför fortfarande en betydande gärning på det pedagogiska området. De har många gånger varit föregångare. Det är med stort beklagande som vi i moderata samlingspartiet i dag konstaterar att svensk socialdemokrati har ställt sig så oförstående till de enskilda skolornas ställning här i landet.

Utbildningsministerns svar här i dag förändrar inte det intrycket, ty det gäller hela tiden tydligen en ekonomisk bedömning. Tyvärr är

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. avdragsrätt
för kostnader för
barntillsyn vid in-
komstbeskattningen*

förståelsen för enskilda skolor i vårt land i dag mycket ringa, inte bara inom socialdemokratin, utan den uppfattningen tycks breda ut sig inom alla partier. Men för oss inom moderata samlingspartiet är det självklart att vi kommer att driva denna princip. Det är självklart att föräldrarna skall ha rätt att sätta barnen i en skolform som de själva vill ha, under förutsättning att dessa skolor uppfyller vissa bestämda krav.

Det gäller alltså inte bara att slå vakt om befintliga privatskolor, utan det gäller också att ha möjlighet att starta en ny skola och också att få statsbidrag och kommunalt bidrag om den skolan fyller vissa formella krav som samhället ställer på den.

Jag har, herr talman, velat göra detta tillägg för att jag anser att detta är en mycket viktig principfråga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. avdragsrätt för kostnader för barntillsyn vid inkomstbeskattningen

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara fru Kristenssons (m) den 16 februari framställda interpellation, nr 61, och anförde:

Herr talman! Fru Kristensson har frågat mig dels om jag vill redogöra för orsakerna till att nödvändiga, verifierbara kostnader för barntillsyn från skattesynpunkt ej betraktas som andra nödvändiga, verifierbara kostnader, som uppstår i samband med inkomstens förvärvande, dels om jag är beredd medverka till att frågan om avdragsrätt för nödvändiga, verifierbara kostnader för barntillsyn tas upp till behandling i den skatteutredning, som riksdagen nyligen hemställt om.

Vårt nya skattesystem bygger på principen att beskattningen så långt möjligt skall vara oberoende av kön, civilstånd och barnförekomst hos inkomsttagaren. Kostnaderna för barn beaktas i stället genom kontanta barnbidrag, bostadstillägg m. m. Närmast som ett undantag från huvudregeln tas emellertid viss hänsyn till den merkostnad som uppkommer i barnfamiljer där båda föräldrarna arbetar utom hemmet. Det sker genom förvärvsavdraget på högst 2 000 kronor.

Avdrag medges alltså redan nu för de av fru Kristensson åsyftade kostnaderna ehuru avdragsrätten är schabloniserad och beloppsmässigt begränsad. Kostnaderna för att hålla t. ex. hemhjälp för barntillsyn har däremot betraktats som ett förhållande som ligger vid sidan av skattesystemet.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret. Det var, tycker jag, litet oengagerat och, om jag får säga det, kanske också litet elementärt. Jag hade faktiskt kännedom om att vi har ett förvärvsavdrag på maximalt 2 000 kronor som kan få utnyttjas i vissa fall, för att ta ett exempel.

För det första hade jag frågat om jag kunde få en redogörelse för

orsakerna till att barntillsynskostnaderna inte är avdragsgilla. I det hänseendet har finansministern på det, som jag sade, litet elementära sättet klargjort varför så inte skulle vara fallet enligt hans mening. För det andra hade jag frågat om finansministern var beredd att medverka till att frågan om avdragsrätten skulle kunna ses över i den nya skatteutredningen. På den frågan har jag inte fått något direkt svar, även om man indirekt kan utläsa att finansministern är ointresserad härav och inte är beredd att medverka till det. Men något konkret svar har som sagt inte givits.

Det korta svaret avslöjar emellertid en sak, nämligen att Ni alltid har varit, är och kommer att förbli ganska ointresserad av familjepolitik, i synnerhet av barnfamiljernas skattesituation. Det kan man beklaga; det är ändå ganska viktigt hur barnfamiljerna i det här landet har det med sin ekonomi.

Finansministern säger i svaret att vårt nya skattesystem "bygger på principen att beskattningen så långt möjligt skall vara oberoende av kön, civilstånd och barnförekomst hos inkomsttagaren". Ja, "så långt möjligt" står det alltså. Vi har ju fortfarande ett hemmamekavdrag, så i viss utsträckning tar man hänsyn till civilståndet. Men vi har inte något barnavdrag i beskattningen, och förvärvsavdraget är som sagt maximerat till 2 000 kronor. Men min fråga till finansministern är: Skall skattesystemet bygga på skatt efter förmåga eller inte? Påverkas inte en inkomsttagares skatteförmåga av om han har barn att dra försorg om? Barnbidrag utgår, det är riktigt, men det tar inte hänsyn till barntillsynskostnaden som är den stora posten för småbarnsfamiljer. Det beaktas inte i vårt skattesystem.

Man kan väl säga att det finns två slags principer efter vilka ett rättvist skattesystem kan uppnås — den vertikala och den horisontella rättvisan. Den horisontella rättvisan har delvis blivit tillgodosedd genom att man i viss mån tar hänsyn till olika stora försörjningsbördor eller genom att man har möjlighet att få göra avdrag för kostnaderna för intäkternas förvärvande eller bibehållande. Det sista har lett till att man får göra avdrag för vissa omkostnader, t. ex. resor till och från arbetet, arbetskläder och facklitteratur. Man får göra avdrag för den lilla kostnad man har för att hyra bankfack, för att man skall kunna förvara sina värdehandlingar på ett säkert sätt. Men man får inte göra avdrag för den omkostnad man har för att ha barnen i säkert förvar eller ge dem en god tillsyn medan man förvärvsarbetar. Man får göra avdrag för räntorna på sin villa men inte för de kostnader som barntillsynen medför och som kallas levnadskostnader. Omkostnaderna för barntillsyn är själva förutsättningen för att man över huvud taget skall kunna arbeta, och de är inte avdragsgilla.

När det gäller båda dessa principer i beskattningen, den vertikala och den horisontella rättvisan, är det dåligt ställt för barnfamiljerna. När de ökar sina inkomster drabbas de inte bara av inkomstbortfall genom marginalskatten utan de får också vikande bostadstillägg och höjda daghemsavgifter. Det nya skattesystemet fungerar ju dels på det sättet att marginaleffekterna i fråga om förmåner, skatter och avgifter medför att barnfamiljerna i ordinära inkomstlägen tvingas betala högre reella

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. avdragsrätt
för kostnader för
barntillsyn vid in-
komstbeskattningen*

marginalskatter än många skattebetalare i högre inkomstlägen får göra, dels på det sättet att en familj med många barn får behålla en mindre del av en inkomstökning än en familj med ett eller inget barn.

Finansministern har för övrigt själv uppmanat kommunerna att höja sina daghemsavgifter, och detta skedde samtidigt som man minskade förvärvsavdragets maximibelopp från 3 000 till 2 000 kronor. När kommunerna sedan skall bestämma den här avgiften utgår de från bruttointkomsten, och det betyder att man här åstadkommer en dubbel progressivitet i beskattningen. Först minskar man inkomstskillnaderna i beskattningen och sedan använder man trots detta skillnaderna i bruttointkomst som utgångspunkt när man skall differentiera avgifterna till daghemmen.

Systemet fungerar så för barnfamiljerna att de som har möjlighet att få in sina barn på daghem får av samhället en i många fall mycket kraftig subventionering. Man räknar med att en daghemsp plats kostar samhället mellan 11 000 och 16 000 kronor per år, och det accepteras. Men det accepteras inte att man får göra avdrag för den verkliga kostnad som man har för barntillsyn i det egna hemmet, och det är kanske kännetecknande för regeringens syn på hur barnen skall uppfostras – vad vet jag?

Får jag ta ett praktiskt exempel. Om man tänker sig att en person har några småbarn och dessutom driver en liten rörelse, t. ex. en tobaksaffär, kan vederbörande göra på två sätt. Man kan själv sköta affären och anställa någon som ser till barnen. Då får man inte dra av kostnaden för barntillsynen. Men i stället kan man anställa någon som sköter rörelsen och själv vara hemma och sköta barnen. Då får man naturligtvis göra avdrag för den kostnad man har för den som man anställer i rörelsen. Ändå är den kostnadsmässiga skillnaden ur individens synpunkt ingen.

Kostnaden för den här hemhjälpen, som enligt vad finansministern upplyser om i sitt svar ligger vid sidan av skattesystemet, är ändå inte mer privat än att arbetsgivare får lov att betala arbetsgivaravgift till staten för den här lönen – utan att ens få göra avdrag för arbetsgivaravgiften, vilket andra arbetsgivare får göra.

Allt det här leder till en annan effekt, förutom att barntillsynen blir dåligt ordnad i många fall, nämligen till att lönen för barnvårdaren blir lägre än vad den skulle kunna bli ifall man, som en vanlig arbetsgivare, fick göra avdrag för lönen. Vi får på det viset ytterligare en låglönegrupp i vårt samhälle som en direkt följd av ett felaktigt utformat skattesystem.

Jag skulle vilja tillåta mig, herr talman, att sätta in den här frågan i ett något litet större sammanhang, även om det kommer att ta ett par minuter till.

När finansministern lade fram sin näst senaste skatteproposition på riksdagens bord var ju syftet med denna att man skulle försöka få ett skattesystem som inte motverkade kvinnornas möjligheter till förvärvsarbete. Men trots detta förefaller det mig som om finansministern fortfarande trodde att i de flesta familjer med småbarn kunde man ordna barntillsynen på något sätt så att den inte kostade någonting – man kanske har en hemmavarande mamma, man kanske har en farmor eller en mormor eller någon annan som har möjligheter att utan någon som helst ersättning sköta om småbarnen på heltid. Men verkligheten är inte sådan,

utan i dag får barnfamiljerna klara sin situation med ständiga provisorier. Det är ett vandrande mellan välvilliga grannfruar, underbetalda praktikanter och snälla släktingar som rycker in då och då, och många barnfamiljer lever i en ständig oro och ängslan för hur deras barntillsyn skall kunna ordnas.

Jag vågar påstå, herr talman, att den illa genomtänkta skattepolitiken när det gäller barnfamiljerna är en av orsakerna till att uppväxtmiljön för våra barn i dag är så dålig. Jag påstår t. ex. att den ökande ungdomskriminaliteten är — i viss mån — en följd av att barnfamiljerna har det så besvärligt ekonomiskt i dag. De har alltså inte möjligheter att se efter sina ungar på ett tillfredsställande sätt. Och varför stiger abortsiffrorna som de gör, om inte också därför att vi har ett barnvänligt klimat här i landet?

Man klagar också över att misshandelsfallen ökar. Det är klart att barnmisshandeln kan ha många orsaker — alkoholmissbruk, narkotikamissbruk och andra sådana saker. Men den kan också vara orsakad av att både mamman och pappan är övertrötta efter sitt yrkesarbete och efter sin oro för hur de skall kunna klara barntillsynen. De orkar helt enkelt inte med situationen i hemmet i den stressade miljö som de tvingas leva i.

Med detta vill jag alltså säga att det finns vidare aspekter på frågan om skattepolitik och barnfamiljer som jag tycker bör föras in i sammanhanget, och jag skulle vilja ställa några frågor till finansministern.

Anser herr Sträng att skattesystemet i viss utsträckning skall ta hänsyn till skatt efter förmåga? Och om han anser det, skulle jag vilja veta varför inte barntillsynskostnaderna, som är den absoluta förutsättningen för förvärvsarbete, tas med i beräkningen vid beskattningen.

Är det rimligt med en horisontell utjämning mellan barnlösa och barnfamiljer till förmån för de barnlösa? Och är det en vettig skatte- och avgiftspolitik att barnfamiljer i vanliga inkomstlägen tvingas betala högre reella marginalskatter än många skattebetalare i högre inkomstlägen?

Enligt min uppfattning borde det vara angeläget att frågan om barnfamiljernas skattesituation snarast blev föremål för en utredning. Men jag har noggrant läst finansministerns direktiv för den nu tillsatta skatteutredningen, och jag har inte kunnat finna något enda ord om att man skall särskilt beakta barnfamiljernas situation. Jag skulle till slut vilja fråga finansministern rakt på sak: Är det avsikten att skatteutredningen skall kunna syssla med de här frågorna?

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Efter den mycket vittomspännande rundmålning om de skattepolitiska frågorna, som fru Kristensson gjorde i sitt svar, är det väl ganska förklarligt om jag inte ger mig in på allt detta. Jag skulle naturligtvis som vanligt vara frestad att korrigera henne på ett par punkter. Arbetskläder är inte avdragsgilla vid beskattningen annat än i speciella undantagsfall. Finansministern har inte uppmanat kommunerna att höja daghemsavgifterna. Det är tidningarna som säger att finansministern har gjort det. Men sådant är jag så van vid att jag för länge sedan har ledsnat på att dementera det.

Sedan tyckte fru Kristensson att mitt svar var elementärt, och det kan

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. avdragsrätt
för kostnader för
barntillsyn vid in-
komstbeskattningen*

man ju säga. Det var dessutom ganska hänsynsfullt. Jag tror emellertid att fru Kristensson drar de alldeles riktiga slutledningarna av mitt svar, även om det inte var mera konkret — eller skall vi säga brutalt — utskrivet. Fru Kristensson har alldeles rätt när hon tolkar min uppfattning i den här frågan.

Slutligen kan jag säga att jag inte alls är säker på att det blir flera som bjuder ut sig såsom hembiträden och barnjungfrur därför att deras arbetsgivare får en skatteförmån. Jag tror att det finns andra förklaringar till att det är svårt att få hjälp i hemmen. Det är inte nu som det var förr i världen.

Allra sist vill jag säga att detta inte har tagits upp direkt i direktiven till skatteutredningen. Skulle man inom skatteutredningen vilja ta upp den här frågan och diskutera den, så tänker jag inte hindra det.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag bad delvis herr talmannen om ursäkt för att jag gjorde den här rundmålningen. Men jag upplever situationen så att en negativ ekonomisk politik visavi barnfamiljerna får de konsekvenser som jag skisserat. Och jag trodde att finansministern också till äventyrs kunde vara litet intresserad av andra problem än just de exakt matematiska skatteproblemen, att han kunde vara intresserad av de mera mänskliga problem som också hänger ihop med skattesystemet.

Det var ju intressant att få höra att finansministern inte har uppmanat kommunerna att höja daghemsavgifterna. Men ur den enskildes synpunkt spelar det inte så förfärligt stor roll. Kommunerna har höjt daghemsavgifterna, och det fungerar ur barnfamiljernas synpunkt på det sätt som jag har angivit.

Att min slutledning var korrekt är ju synd! Jag hade hoppats att skatteutredningen skulle ha kunnat med finansministerns goda minne verkligen göra en förutsättningslös utredning av barnfamiljernas ekonomiska situation. Nu säger finansministern att om utredningen vill så får den. Men det brukar ju vara så att det som finansministern inte vill, det blir inte heller förverkligat, och det beklagar jag.

Detta med att bjuda ut sig som hembiträden låter en aning dubiöst, får jag säga, och det är kanske betecknande för det ringa intresse som finansministern hyser för de här problemen. Jag har den uppfattningen att det är angeläget ur familjernas egen synpunkt att de inte enbart skall vara hänvisade till den kollektiva barnvården, som dessutom inte kan byggas ut i en takt som på något sätt svarar mot efterfrågan och som ur samhällsekonomisk synpunkt för övrigt är slöseri. Jag trodde att finansministern möjligen kunde vara litet intresserad av att familjerna fick en valfrihet att ordna sin barntillsyn som de fann bäst och som de fann mest ändamålsenlig ur familjens och ur det enskilda barnets synpunkt. Och detta åstadkommes enbart genom ett system som möjliggör avdrag för de faktiska omkostnader som man har, oberoende av vilken tillsynsform man väljer. Men finansministern är inte i det här hänseendet intresserad av valfrihet, liksom inte heller i andra hänseenden. Jag beklagar verkligen detta med hänsyn till de många barnfamiljer som i dag finner sin situation ganska hopplös.

Överläggningen var härmed slutad.

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. normerna
för existensmini-
mum*

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara fru Rydings (vpk) den 24 februari framställda interpellation, nr 74, och anförde:

Herr talman! Fru Ryding har frågat mig dels om jag är beredd medverka till att anvisningar utfärdas i syfte att uppnå en mera enhetlig tolkning beträffande begreppet existensminimum utöver vad som fastslagits i riksskatteverkets anvisningar för existensminimum för år 1972, dels om jag vill ta initiativ till sådana instruktioner som förhindrar löneavdrag på så stora belopp att existensminimum underskrids, dels om jag är villig medverka till att dyrortsgrupperingen för existensminimum försvinner.

Riksdagen (LU 1971:19, rskr 1971:262) har hos Kungl. Maj:t anhållit att bestämmelserna om existensminimum i uppbörds- och utskökningsförfattningarna ses över i syfte att få till stånd en samordning mellan skattemyndigheternas och utmätningsmännens beslut om existensminimum samt att möjligheterna att ta större hänsyn än hittills till de sociala aspekterna vid fastställande av normalbeloppen för existensminimum undersöks i samband därmed. En sådan översyn skall enligt direktiven företas av den skatteutredning som tillsatts i dagarna. Vid översynen torde utredningen komma att pröva behovet av bestämmelser och anvisningar i de hänseenden fru Ryding åsyftat.

Jag vill här nämna att vissa tekniska frågor rörande existensminimum för närvarande undersöks av riksskatteverket och exekutionsväsendets organisationsnämnd.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Först vill jag tacka finansministern för svaret på min interpellation.

Herr Sträng kommer säkerligen ihåg att det inte är första gången som vi debatterar existensminimum. Såväl 1970 som 1968 har jag genom interpellationer haft frågan uppe till debatt i riksdagen, och nu, 1972, återkommer jag därför att det fortfarande enligt mitt sätt att se finns stora brister på detta område.

Finansministern säger i sitt svar att den nyligen tillsatta skatteutredningen också har fått direktiv att företa en översyn av bestämmelserna rörande existensminimum. Vad jag särskilt har fäst mig vid är att utredningen skall undersöka möjligheterna att ta större hänsyn till de sociala aspekterna vid fastställande av normalbeloppen för existensminimum. Det är givetvis bra alltsammans, och det innebär ju indirekt också att finansministern anser att de nuvarande bestämmelserna fortfarande inte är tillfredsställande. Men det tar tid, och det måste man i och för sig acceptera.

Nu finns emellertid redan av riksskatteverket utfärdade bestämmelser för normalbelopp för existensminimum 1972, som jag också har nämnt i min interpellation. De anvisningarna tillämpas givetvis av myndigheterna, och det står i dem talat om en "generös tolkning". Det har emellertid visat sig att det ute i landet har varit mycket olika med denna generösa

Måndagen den
8 maj 1972

*Om åtgärder för att
motverka missbru-
ket av T-sprit*

tolkning. Jag hoppas därför att det efter översynen av skatteutredningen inte längre skall finnas någon möjlighet att tolka anvisningarna olika. Men jag skulle vara mycket tacksam om finansministern redan i dag, och utan att föregripa utredningen, ville fästa uppmärksamheten på att redan den tolkning som nu har föreskrivits skall vara generös. Med den tyngd som ett sådant uttalande från finansministern skulle ha tror jag att det vore ett steg i riktning mot en bättre behandling av alla de människor som tvingas leva på existensminimum.

En annan sak som jag i detta sammanhang vill fråga finansministern om är: Finns det inte redan i dag någon möjlighet att göra känt för vederbörande som verkställer löneavdragen att man aldrig får lov att dra av så stora belopp att existensminimum underskrids? Som det nu är fungerar systemet dåligt. Det uppstår trassel och tragedier, och det blir mycket spring till socialbyråerna osv., därför att man inte automatiskt tar hänsyn till att löntagaren åtminstone måste ha ut så mycket av sin lön att han eller hon inte behöver leva under existensminimum. Alla människor är tyvärr inte så upplysta eller så företagsamma att de själva orkar med att bråka om — eller kanske jag skall använda ordet rätta till — sina löneavdrag. Jag anser att alla skall ha rätt till existensminimum, utan allt byråkratiskt krångel.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Om man i detta fall har rekommenderat de handläggande myndigheterna att tillämpa en generös tolkning, så utgår jag från att den rekommendationen kommer att följas. Det finns väl heller ingen som har någon annan uppfattning än att den skall följas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om åtgärder för att motverka missbruket av T-sprit

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Hamrins (fp) den 19 april framställda interpellation, nr 123, till herr socialministern, och anförde:

Herr talman! Herr Hamrin har frågat socialministern vilka åtgärder han överväger för att motverka det ökade missbruket av T-sprit. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Alltsedan T-spriten infördes år 1966 har närmast berörda myndigheter följt förbrukningen därav med största uppmärksamhet. Redan år 1968 genomfördes vissa skärpningar beträffande handeln med T-sprit som fick en dämpande effekt på missbruket. Viss ökning av missbruket har konstaterats enligt undersökningar under senare år. Detta har föranlett nya initiativ för att komma till rätta med problemet, bl. a. inom ramen för det nordiska samarbete som etablerats i frågan. Denna behandlades vid ett möte våren 1971 med företrädare för berörda myndigheter och alkoholbolagen i de nordiska länderna. Frågan har därefter tagits upp särskilt vid ett möte i Helsingfors i april i år, då företrädare för riksskatteverket och Vin- & Spritcentralen AB sammanträffade med representanter för det finska social- och hälsoministeriet och det finska

alkoholbolaget, Alko AB. Vid mötet beslöts att de nämnda bolagen vart för sig skulle utarbeta en aktionsplan med sikte på att begränsa tillgängligheten av T-sprit i den allmänna handeln. Resultatet av detta initiativ bör avvaktas, innan ytterligare åtgärder övervägs.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! När man inte är särskilt väl bevandrad i kanslihusets labyrinth utan går efter sunt förnuft, så trampar man ibland lätt fel. Jag ställde min interpellation till socialministern, därför att missbruket av T-sprit enligt min mening är ett ganska stort socialt problem – vilket givetvis också alkoholmissbruket över huvud taget i vårt samhälle är.

Häromdagen läste jag i Social-Medicinsk Tidskrift, ett av de senare numren, en liten artikel, där man i förbigående säger följande: "Det är förresten typiskt för svensk alkoholpolitik att den är riktad till finans- och inte socialministern. Det markerar riksdagens fiskaliska tänkesätt i en fråga som verkligen inte först och främst borde ha med pengar att göra."

Det må därför vara mig förlåtet att jag framställde frågan till socialministern. Jag tackar finansministern för svaret.

Det kanske också bör nämnas att enligt interpellationssvaret har ett sammanträffande ägt rum mellan representanter för bl. a. det finska social- och hälsoministeriet och riksskatteverket i Sverige. Jag föreställer mig att representanterna för det finska social- och hälsoministeriet kanske blev något överraskade över att få diskutera denna fråga med representanter för riksskatteverket i Sverige, även om det kan hända att de kände till förhållandena här något bättre än vad jag gjorde.

Frågan är emellertid ställd på grund av det alltmer ökande missbruket av T-sprit, inte bara i Sverige, utan synbarligen också i vårt grannland Finland. En särskild utredning som har publicerat sina resultat för en tid sedan har tagit upp den här frågan, och resultaten är också redovisade i Social-Medicinsk Tidskrift. Utredningen har gjorts i Malmö, och man har där konstaterat att vi har kanske ungefär 4 000 kroniska alkoholister som använder T-sprit som berusningsmedel i ganska stor utsträckning. Ett beklagligt drag är att antalet missbrukare ökar och framför allt att missbruket sprider sig ner till allt lägre åldrar. Av undersökningen framgår att 1968–1969 26 procent av dem som missbrukade T-sprit var födda 1930 eller senare, men 1970 hade denna åldersgrupp ökat till 41 procent, och under tidsperioden 1968–1971 steg andelen missbrukare födda efter 1940 från 0,8 procent till drygt 7 procent. Det finns alltså en tendens att T-spriten missbrukas alltmer även bland relativt unga.

Nu har vi en förbrukning av T-sprit som är hög. Detta är ganska självklart, eftersom T-sprit är en industriell produkt. Om man ser på omsättningen av teknisk sprit finner man att sedan T-spriten kom till år 1967 håller sig förbrukningen mellan 12 och 17 miljoner liter 50-procentig sprit. Det mesta går självfallet till industrin, men en del förbrukas i hushållen. Jag skulle kunna tänka mig att man där kan ersätta den spriten med andra medel och på det sättet göra T-spriten mindre lättillgänglig i den öppna handeln.

Missbruket av T-sprit är i varje fall ett allvarligt problem både här och i Finland. Av den anledningen hälsar jag med tillfredsställelse finans-

Nr 75

Måndagen den
8 maj 1972

*Om åtgärder för att
motverka missbru-
ket av T-sprit*

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. åtgärder för
att komma till rätta
med levnadskost-
nadsproblemen för
vanliga inkomst-
tagare*

ministerns svar att överläggningar är på gång och att åtgärder är att förvänta för att lösa dessa problem.

Min egen reflexion i detta sammanhang är att man bör göra särskilt hushållsspriterna mera svårtillgänglig. Kanske tvingas man att införa en särskild hushållssprit. Då bör man naturligtvis minska metanolhalten i den spriten. Träspriten i T-spriten är farlig för hälsan och kanske framför allt för ögonen. Eftersom T-spriten missbrukas, tycker jag att vi här i Sverige liksom man gör i Finland bör se till att minska de skaderisker som föreligger med den nuvarande T-spriten. Men självklart måste man då också vidta andra åtgärder för att missbruket inte skall öka än mera. Detta borde kunna ske genom tillsättande av något ytterligare medel. Jag vet att den tillsats av bitrex som skedde för några år sedan inte hjälpte stort, men vetenskapen borde väl ändå kunna få fram ett ämne som i större utsträckning än hittills skulle kunna minska förbrukningen av T-sprit.

Jag ser gärna, herr talman, att ett samarbete inleds med Finland, och jag accepterar det svar som finansministern lämnat om att ett sådant inlett. Jag kan dock inte riktigt acceptera att finansministern helt kort säger, att resultatet av detta initiativ bör avvaktas innan ytterligare åtgärder övervägs. Man bör väl kunna skjuta på, och i varje fall bör man inte vänta alltför länge med att vidta åtgärder i detta fall.

Till sist återkommer jag än en gång till det jag började med. Jag hyser inte något misstroende till finansministerns sociala ambitioner, men jag skulle föreställa mig, att sådana här frågor skulle kunna få en mer handgriplig handläggning, om de sorterades under socialdepartementet. Jag satt tidigare och studerade föredragningslistan och fann att åtskilliga interpellationer riktats till finansministern och att de flesta med undantag för min egen interpellation handlar om stora ting i samband med skattefrågor och annat.

I det nya riksskatteverket ingick den gamla kontrollstyrelsen, som tidigare skötte dessa ärenden, men det är väl ändå inte så säkert att den anordningen blev den bästa. Jag tror att en administrativ förändring härvidlag vore bra så att alkoholfrågorna — i varje fall då det gäller sådana saker som dem jag här påtalat — skulle kunna läggas under socialdepartementet. Det vore ett steg framåt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. åtgärder för att komma till rätta med levnadskostnadsproblemen för vanliga inkomsttagare

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr *Burenstam Linders* (m) den 29 februari framställda interpellation, nr 77, och anförde:

Herr talman! Herr Burenstam Linder har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder för att komma till rätta med de problem som levnadskostnaderna, bl. a. livsmedelspriserna, utgör för den vanliga inkomsttagaren och särskilt för barnfamiljerna.

Jag konstaterar att herr Burenstam Linder i interpellationen själv slagit fast att inkomstförstärkningarna till jordbrukarna enligt jordbruksöverenskommelsen och löneökningarna till de handelsanställda måste få slå igenom och föranleda prisstegringar på livsmedel i konsumentledet.

Vad särskilt barnfamiljerna beträffar, vill jag erinra om den betydelsefulla familjepolitiska reform som nyligen trätt i kraft genom förbättringen av bostadstilläggen från den 1 april 1972. Frågan om en ytterligare förstärkning av det familjepolitiska stödsystemet behandlas i ett betänkande som om några månader kommer att läggas fram av familjepolitiska kommittén.

Vad herr Burenstam Linders fråga i övrigt beträffar, vill jag konstatera att strävandena att begränsa pris- och kostnadsstegringar — eller inflationen, som herr Burenstam Linder uttrycker det — ständigt framstår som en av de viktigaste uppgifterna för den ekonomiska politiken,

att skatterna betingas av nödvändigheten att betala de utgifter som riksdagen fattar beslut om och att skatterna därutöver har en väsentlig uppgift i stabiliserings- och fördelningspolitiken,

samt att någon speciell åtgärd som skulle göra det möjligt för vårt land att lösa ett problem, som inte heller internationellt har kunnat lösas, tyvärr inte finns att tillgripa.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! I herr Burenstam Linders frånvaro ber jag att få tacka finansministern för svaret på interpellationen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om ändrade bestämmelser om obduktion, m. m.

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Hamrins (fp) den 19 april framställda interpellation, nr 124, och anförde:

Herr talman! Herr Hamrin har frågat mig dels hur stor andel av de personer som avlider som obduceras, dels vilka kostnader obduktionerna medför och om jag anser dessa kostnader värda att ta, dels om jag är beredd att medverka till att skyldighet införs för vederbörande läkare att före obduktion underrätta de anhöriga till den avlidne därom.

Enligt uppgift obduceras — fränsett rättsmedicinska obduktioner — omkring en tredjedel av samtliga avlidna personer. Kostnaderna för obduktionerna är svåra att exakt ange. Enligt uppgift från Svenska landstingsförbundet bör man dock kunna räkna med att en obduktion kostar i genomsnitt 250 kronor.

Enligt socialstyrelsen är obduktionerna nödvändiga i första hand för att i tveksamma fall ge besked om dödsorsaken. Härigenom får läkaren också möjlighet att kontrollera om den ställda diagnosen var riktig. De flesta obduktioner sker av denna anledning. Genom obduktioner kan man också få uppgifter om frekvensen av vissa sjukdomar och förändringar i sjukdomsmönstret. Även för vetenskapliga undersökningar kan obduktioner ha stor betydelse.

Måndagen den
8 maj 1972

*Om ändrade be-
stämmelser om
obduktion, m. m.*

Enligt 23 § sjukvårdskungörelsen skall överläkare se till att obduktion sker om någon dör på sjukhuset och dödsorsaken är okänd eller viktig upplysning om sjukdomens beskaffenhet kan vinnas. Om anhörig till den avlidne framfört önskemål om att obduktion inte skall äga rum får den göras endast om dödsorsaken är okänd.

I praxis torde bestämmelsen i regel ha tolkats efter ordalydelsen, dvs. att någon skyldighet från sjukhusets sida inte föreligger att underrätta anhöriga om planerad obduktion. Vissa sjukhus har dock en annan praxis. JO har i en framställning till Kungl. Maj:t hemställt om ett förtydligande av författningsbestämmelsen, varav borde framgå att läkarna är skyldiga att i viss omfattning ta kontakt med de anhöriga före obduktion. Remissbehandlingen av JO:s framställning visar att det här gäller en komplicerad fråga. Det är därför angeläget att ha bästa möjliga sakliga underlag för ett ställningstagande. En vetenskaplig undersökning, som kan väntas ge värdefulla upplysningar beträffande obduktionsfrågan, pågår för närvarande vid Serafimerlasarettet i Stockholm. Jag har ansett det vara av värde att avvakta resultaten av den undersökningen, innan slutlig ställning tas till JO:s framställning.

Samma problem som vid obduktion föreligger också vid transplantation av organ från avliden person. Frågan om ny eller ändrad lagstiftning om transplantation övervägs i departementet. Det är min avsikt att dessa frågor om möjligt skall lösas samtidigt.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Svaret på min interpellation var utförligt men ger ändå anledning till åtskilliga reflexioner. Jag tackar socialministern för svaret.

Låt mig först säga att det knappast för den stora allmänheten torde vara bekant att obduktion företas i den utsträckning som vi gör här i Sverige. Man kan också fråga sig: Vad är anledningen till detta? Det tycks ha skett en markant ändring genom att den 1 januari 1971 intyg om dödsorsaken, dvs. dödsbevis, infördes. Socialministern säger i interpellationssvaret med åberopande av socialstyrelsen att cirka en tredjedel av alla avlidna obduceras. Jag skall inte bestrida siffran, eftersom jag inte kan motbevisa den, men ett stickprov på ett centrallasarett ger vid handen att, som man uttryckte sig, 99,9 procent obduceras. Detta har flera olika aspekter, och jag skall först ta upp den humana.

Folk har en viss något skeptisk inställning till problemet, och det är då ganska egendomligt att det inte finns några regler som klart säger hur läkarna skall förfara med underrättelser till de anhöriga. Som socialministern anför i interpellationssvaret har JO varit inkopplad på denna fråga. Det visade sig att JO och socialstyrelsen ingalunda var överens om hur gällande regler skulle tolkas; socialstyrelsen hemställde till Kungl. Maj:t, om jag minns rätt, att man snarast skulle se till att denna oklarhet undanröjdes.

Jag tycker för min del att socialstyrelsens inställning att det inte är så förskräckligt angeläget att underrätta någon anhörig är minst sagt dubiös. Det borde vid sådana här tillfällen inte vara så svårt att få tag på *någon* anhörig som kan få ett meddelande om att obduktion skall företas; det kan kanske i vissa fall vara svårare, men för de svårare fallen kan man ha

undantagsregler. Det bör inte vara så — vilket har förekommit — att de anhöriga genom t. ex. begravningsentreprenör får veta att den avlidne har forslats till Stockholm för rättsmedicinsk obduktion eller till närmaste centrallasarett, som kanske ligger långt från hemorten, utan att samtidigt få besked om när den avlidne kommer att föras tillbaka.

Jag anser att man går alltför nonchalant till väga i sådana här fall. Av interpellationssvaret förstår jag att socialministern tydligen är inne på samma tankar; det sista stycket i interpellationssvaret hade näppeligen kommit till om inte socialministern hade tänkt sig att det här behövs en ny eller ändrad lagstiftning. Enligt min mening är det alldeles nödvändigt att man ser över dessa frågor.

Samtidigt med de humana aspekterna kan man ta upp en annan fråga: Är det alldeles nödvändigt att obducera så gott som alla avlidna, och vad är anledningen till det? Om det inte är nödvändigt, bör ju inte redan förut skattetyngda kommuner och landsting betungas med de utgifter det här gäller; det var därför jag ställde frågan om vilka kostnader obduktionerna medför. Svaret är att Landstingsförbundet säger att det är ungefär 250 kronor i obduktionskostnad per avliden. Om vi håller oss till den siffra som socialstyrelsen anger — en tredjedel av alla dödsfall — och som jag bestrider, till dess att jag får litet säkrare siffror, är vi uppe i någonting på sex miljoner plus transportkostnaderna. De kan inte vara så små i de fall — nu bortser jag från rättsmedicinska obduktioner och håller mig till de andra — där avståndet inte är alltför litet till ett närbeläget lasarett.

Det måste vara ganska starka skäl för att man tar till obduktion i så många fall. Vad säger då socialstyrelsen enligt interpellationssvaret? Ja, dels skall obduktion ge besked om dödsorsaken, och det är ju ganska klart, dels kan obduktioner ha stor betydelse för vetenskapliga undersökningar. Det kan jag också förstå, men därmed är väl inte sagt att så gott som alla avlidna behöver obduceras. Att dödsorsaken skall fastställas är ganska givet, och där har vi tydligen — jag åberopar än en gång den nya regeln om dödsbeviset — kommit in i en situation där läkarna inte vill ta på sitt ansvar att utfärda dödsbevis, innan vederbörande är obducerad. Det hänger tydligen samman med den bristande kontinuiteten i vården, som jag i andra sammanhang åberopat och som patienterna själva önskar. Har vederbörande provinsialläkare eller annan läkare inte vårdat den avlidne tidigare, så vägrar han att utfärda dödsbevis, och då går fallet till obduktion.

Jag föreställer mig att det är riktigt som socialministern säger i slutet av interpellationssvaret, att här finns anledning att se över den gällande lagstiftningen och se till att man får en bättre ordning i det här fallet. Jag hoppas att den översynen skall komma så snart som möjligt.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Låt mig säga att den fråga vi diskuterar självklart, som herr Hamrin sade, har många aspekter.

Obduktionsfrekvensen varierar mycket mellan olika sjukhus. På mindre sjukhus utan egen patologavdelning är frekvensen låg. Högst är frekvensen på vissa större sjukhus. Av antalet avlidna obduceras ungefär

Måndagen den
8 maj 1972

*Om ändrade be-
stämmelser om
obduktion, m. m.*

39 procent. Då skiljer jag ut de rättsmedicinska obduktionerna, som uppgår till ca 6 000.

Obduktionerna är — och det har jag framhållit i mitt svar — nödvändiga av flera skäl. Då dödsorsaken är okänd är det ett vitalt intresse såväl för samhället som för de anhöriga att få veta varför dödsfallet inträffat. Genom obduktionen får läkaren också möjlighet kontrollera dels om den ställda diagnosen var riktig, dels effekten av en eventuell behandling. Genom obduktionerna får vi också veta frekvensen av vissa sjukdomar. För t. ex. cancerforskningen är sålunda obduktionerna av mycket stort värde.

Detta är naturligtvis en komplicerad fråga, herr Hamrin. Den undersökning rörande obduktioner som pågår på Serafimerlasarettet avser bl. a. att kartlägga det medicinska värdet av obduktioner, de anhörigas reaktion på underrättelse om tilltänkt obduktion samt hur underrättelserna påverkar obduktionsfrekvensen. Låt mig få upplysa om att undersökningen beräknas bli avslutad och redovisad senast under första halvåret 1973.

Undersökningen företas av en legitimerad läkare, Mona Britton, och sker under ledning av professor Gunnar Björck på Serafimerlasarettet. Det är naturligt att vi på departementet är angelägna om att få ta del av resultatet från denna seriösa undersökning som i detta sammanhang har ett vitalt intresse för eventuellt kommande åtgärder.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Jag är väl medveten om — och det kanske jag sade tidigare också — att den här frågan har ganska många aspekter. Jag tycker nog att den humana aspekten är den viktigaste även om det gäller ekonomiska frågor också.

När socialministern nu redogör för hur många som obduceras och även nämner siffran på hur många som rättsmedicinskt obduceras, kan det vara av intresse att påminna om vad den gamla medicinalstyrelsen, numera socialstyrelsen, år 1962 sade om den rättsmedicinska obduceringen. Jag citerar ur ett cirkulär den 31 oktober 1962:

”Det är ett känt förhållande, att rättsläkarorganisationen i riket på grund av bristen på rättsläkare icke förfogar över tillräckliga resurser för att helt tillgodose behovet av rättsmedicinska undersökningar. Därför är det angeläget, att möjliga rationaliseringar vidtagas, för att den tillgängliga arbetskraften skall kunna utnyttjas på lämpligt sätt.

I sådant syfte böra enligt medicinalstyrelsens mening åtskilliga av de obduktioner, som enligt nuvarande praxis utföras såsom rättsmedicinska obduktioner, i stället verkställas såsom fullständiga dödsintygsobduktioner.”

Jag citerar detta därför att det kanske också finns anledning att fundera över om alla fall som nu går till rättsmedicinsk obduktion verkligen behöver göra det. Jag ställer mig mycket tveksam till detta, också av personlig erfarenhet. Man kommer då in på betydligt längre transportavstånd och svårigheter för både dem som skall klara obduktionen och för anförvanterna därhemma som skall ordna saker och ting.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Ang. åtgärder för att förebygga onödigt lidande för ensamstående äldre och sjuka

Nr 75

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. åtgärder för
att förebygga onö-
digt lidande för
ensamstående äld-
ringar och sjuka*

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Börjessons i Falköping (c) den 21 april framställda interpellation, nr 125, och anförde:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig, om jag är beredd att medverka till att kommunerna i sina omsorger om invånarna uppmärksammar möjligheterna att med olika medel engagera enskilda människor för den nödvändiga kontaktverksamhet som kan förebygga onödiga lidanden för ensamstående äldre och sjuka.

Jag har tidigare vid årets riksdag haft tillfälle att diskutera samma problem i ett svar på en enkel fråga beträffande åtgärder för att hindra att människor avlider i isolering. Jag framhöll då att det år 1968 genom en ändring i socialhjälpslagen har slagits fast, att kommunerna har skyldighet att skaffa sig kännedom om de enskilda människornas behov av omvårdnad och att verka för att detta blir tillgodosett. Socialstyrelsen har år 1969 meddelat råd och anvisningar om hur denna uppsökande verksamhet bör bedrivas. Kommunerna har prövat olika lösningar för att hjälpa ensamma och isolerade personer, och olika initiativ har tagits i detta syfte. Jag utgår från att såväl socialstyrelsen som de enskilda kommunerna i sin fortsatta verksamhet har sin uppmärksamhet riktad på dessa frågor och därvid på olika sätt bl. a. försöker aktivera enskilda människor för en kontaktverksamhet med personer som i ett eller annat avseende behöver hjälp. Liksom i mitt tidigare svar beträffande dessa frågor vill jag också understryka hur angeläget det är att de enskilda medborgarna inte slår sig till ro med myndigheternas åtgärder på det här området utan att var och en efter sin förmåga tar ansvar för att hjälpa till i ansträngningarna att bryta enskilda människors isolering och ensamhet.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Då herr Börjesson i Falköping är förhindrad att ta emot svaret, har han bett mig att göra det, och jag ber att få tacka socialministern för svaret.

”Ensam äldre hittades död i sin lägenhet” är en ofta förekommande tidningsrubrik. Trots den uppsökande verksamhet som de socialvårdande myndigheterna bedriver händer det alltför ofta att ensamma äldre hittas döda i sina lägenheter. De kan ha legat döda i flera veckor innan grannar slagit larm. Det är ju bara några dagar sedan som det stod i tidningarna om en man som legat död i fem månader, och det var bara en tillfällighet som gjorde att man då upptäckte honom. Det finns verkligen anledning att fråga sig hur den uppsökande verksamheten fungerar.

Det får självfallet inte vara så att en ensam äldre lämnas helt utan tillsyn. Vid hastig påkommen sjukdom uppstår problem för vederbörande att få kontakt med läkare. Saknar han möjligheter att nå telefon för att erhålla hjälp kan det dröja flera dagar innan hjälpen kommer – och då kan det vara för sent. Jag har träffat åtskilliga äldre som uttryckt sin oro för vad som kan hända dem, om de hastigt insjuknar. De saknar anförvanter eller andra närstående. Det skulle kännas tryggt, har de sagt

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. åtgärder för
att förebygga onödigt
lidande för
ensamstående åldringar
och sjuka*

mig, om det fanns någon som dagligen ringde till dem och hörde hur det står till. Får man inget svar finns det anledning till personligt besök för att få reda på anledningen.

I några enstaka kommuner tillämpas telefonjour för åldringar och den har visat sig fylla en verkligt positiv uppgift. Den ensamme åldringen behöver inte känna sig isolerad och övergiven i sin lägenhet från omvärlden. Framför allt är man tacksam för kontakten i händelse av sjukdom. Telefonjour är en trygghetsfaktor av stora mått.

Enligt gällande lag åligger det kommunens socialvårdande myndighet att idka uppsökande verksamhet bland åldringar och handikappade, innefattande jämväl skyldighet att ha kontakt med dessa så att hjälp kan sättas in på kortaste möjliga tid.

Jag är medveten om de svårigheter som föreligger. Det kan hända att den ensamme åldringen inte önskar någon kontakt med myndigheter vilket försvårar möjligheterna att nå honom. Jag är emellertid övertygad om att flertalet ser positivt på en daglig telefonkontakt. För denna kontaktverksamhet krävs självfallet inte socialvårdsarbetare utan den kunde ombesörjas av exempelvis grannar till åldringar.

Och varför inte engagera någon organisation, t. ex. Röda korset, för denna uppgift? Ge dem ett ekonomiskt bidrag och låt dem sköta telefontjänsten till kommunens åldringar och handikappade som är ensamboende. Det är fråga om en kommunal angelägenhet som skall lösas på primärkommunal nivå. Genom bidrag kan respektive organisation bygga ut en telefontjänst med frivilliga personer som svarar för olika distrikt inom kommunen. Därigenom kan man få en effektivt arbetande jourtjänst till för kommunen överkomliga kostnader.

Inte minst de uttalade önskemålen av ensamma åldringar om större trygghet och de tragiska händelser som ofta inträffat på grund av att de gamla saknat tillsyn utgör enligt min uppfattning skäl nog för att en väl fungerande telefontjänst anordnas i primärkommunerna för att betjäna ensamstående åldringar och handikappade.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! I den diskussion som jag förde i denna kammare för inte så länge sedan om dessa frågor hade jag anledning att också redovisa en rad olika åtgärder som dels företagits, dels förbereds. Jag har också gjort detta i mitt svar i dag till herr Börjesson i Falköping, men jag vill gärna på några punkter mera utförligt nämna konkreta åtgärder för att i största möjliga utsträckning kunna etablera kontakter.

Kommunerna har prövat olika lösningar för att bispringa ensamma och isolerade personer. I en del fall har kommunerna delats in i distrikt, och i vart och ett av dessa finns en särskild kontaktperson anställd. Härigenom skapas också möjligheter till större personkännedom. En del kommuner har försökt tillgodose behovet av kontinuerlig kontakt genom att t. ex. inrätta olika former av telefonservice, som herr Johansson i Skärstad här nämnde. I ett särskilt meddelande, som sändes ut till samtliga socialnämnder under mars 1971, har socialstyrelsen beskrivit hur sådan telefonservice kan fungera. Jag vill fästa herr Johanssons i Skärstad uppmärksamhet på att januarinumret 1972 av socialstyrelsens tidskrift

Social-Nytt innehåller en beskrivning av hur en telefonservice fungerar i en del kommuner.

Aktiviteter har också utvecklats på andra områden. Utöver de praktiska förslag till ytterligare kontaktmöjligheter som jag här har nämnt kan jag också framhålla att socialstyrelsen nyligen har haft kontakt med tekniska högskolan beträffande vissa försök som där görs med signalanordningar, som kan göra det lättare för personer i akuta nödsituationer att få kontakt med sin omgivning. Postverket har också i samråd med glesbygdsutredningen, socialstyrelsen, Svenska kommunförbundet och vissa kommunstyrelser diskuterat möjligheterna att på försök låta lantbrevbärare göra hembesök hos pensionärer och sjuka i samband med brevbäringsturerna.

Herr Johansson i Skärstad uttalade önskvärdheten av att olika organisationer engagerar sig på detta område. Jag vill med anledning härav understryka att så också har skett. Röda korset är engagerat på många håll och gör värdefulla insatser. Under 1971 hade socialstyrelsen överläggningar med styrelsen för Pensionärernas riksorganisation. Då diskuterades bl. a. pensionärsföreningarnas möjligheter att engagera sig och sina medlemmar i verksamheter som avser att bryta isoleringen för äldre ensamma människor. Från riksorganisationen uttalade man då ett positivt intresse för ett sådant engagemang.

Jag kan också omnämna för herr Johansson i Skärstad att jag för ett par månader sedan hade överläggningar med Pensionärernas riksorganisation om dessa åtgärder. Denna organisation har under våren gått ut med en enkät till sina föreningar för att fästa uppmärksamheten på dessa spörsmål, varvid man ställt en rad olika frågor för att få fram vissa fakta beträffande aktiviteterna ute i kommunerna. Jag skall inte, herr talman, gå in på en mera detaljerad redovisning i vad gäller svaren, men det visar sig av dessa att riksorganisationen på många håll ute i kommunerna har en avsevärd aktivitet. Den har kontakter med socialnämnderna och på andra kommunala nivåer för att utveckla och aktivisera denna verksamhet.

Jag har, herr talman, här något utförligare velat redovisa åtgärder som har vidtagits och som förberedes.

Herr talman! Låt mig till sist understryka vad jag har framhållit i mitt svar här i dag och även tidigare i debatten om dessa frågor, nämligen att det är angeläget att de enskilda medborgarna inte slår sig till ro med myndigheternas åtgärder på det här området utan att var och en efter sin förmåga tar ansvar för att så långt som möjligt hjälpa till i ansträngningarna att bryta andra människors isolering och ensamhet.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för det tillägg som socialministern gjorde. Jag vill också lägga till en sak när det gäller organisationer som kan medverka till omvårdnaden om äldre och ensamma människor. Präster och pastorer inom kyrka och frikyrka brukar kontinuerligt besöka gamla och sjuka människor. Socialministern kanske också kan tänka på detta vid den fortsatta planläggningen.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 75

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. åtgärder för
att förebygga onödigt
lidande för
ensamstående äldre
ringar och sjuka*

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. åtgärder mot
erosionen vid Lö-
derups strandbad*

§ 10 Ang. åtgärder mot erosionen vid Löderups strandbad

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöill ordet för att besvara herr Larssons i Borrbý (c) den 16 mars framställda interpellation, nr 96, och anförde:

Herr talman! Herr Larsson i Borrbý har frågat, dels vart länsstyrelseutredningen beträffande åtgärder mot vattenerosionen vid Löderups strandbad tagit vägen, dels vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att motverka denna erosion.

De åtgärder som föreslås i länsstyrelsens utredning torde vara lämpliga att utföras som beredskapsarbete. Utredningen har därför av regeringen överlämnats till arbetsmarknadsstyrelsen.

Ystads kommun har i december 1971 kommit in med en ansökan till länsarbetsnämnden i Malmöhus län om att låta arbetena utföras som kommunalt beredskapsarbete. Nämnden gör för närvarande en teknisk utredning i frågan och kommer därefter att ta ställning till kommunens ansökan. Några ytterligare åtgärder från min sida anser jag i detta läge inte behövlige.

Herr LARSSON i Borrbý (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för detta svar. Löderups strandbad är en känd och mycket omtyckt badort på Österlen. Från Kåse huvud förbi Tyke å till Örnahusen består Skånes sydöstkust av ren vit sand — dels en 20–30 meter bred plage, dels i fortsättningen uppåt landet sandklitter med sin karakteristiska växtlighet.

Under de senaste 15 åren har emellertid havets eroderande verkan mer och mer urholkat och förfulat stranden just vid Löderup, vilket naturligtvis har oroat såväl bofast befolkning som sommargäster och olika myndigheter. Sålunda har detta område under den senaste 10-årsperioden besökts och studerats av en rad myndigheter. Riksdagens jordbruksutskott har tittat på området — med därmed följande av positivt intresse präglad utskottsutlåtande — likaså tre olika landshövdingar i spetsen för sina respektive länsstyrelser och länsarbetsnämnder, med följande utredningar och PM. Under tiden slår vågorna oförtrutet och obarmhärtigt mot klitterna. Sommarstugeägare försöker genom att forsla dit sten och annat tungt material skydda sig mot havet. Resultatet av denna miljövård utgör en anblick som sannerligen inte kan kallas estetiskt tilltalande.

Jag är därför mycket tacksam för att statsrådet ganska resolut säger att föreslagna åtgärder torde vara lämpliga att utföras som beredskapsarbete, och jag vill uttrycka förhoppningen att så snart man har bestämt sig för en lämplig teknisk lösning åtgärder verkligen också kan komma i gång.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga till herr Larssons i Borrbý anförande mer än att orsaken till att det har tagit så pass lång tid innan man så att säga bestämt sig i den riktningen att man ämnar vidta åtgärder är att man har haft att övervinna en utomordentligt stor tveksamhet, inte minst från företrädare för ekologin. Här är det ändå

fråga om en naturlig process som har förekommit och förekommer. Oftast vill man ju att naturens egna processer skall få pågå utan ingrepp från människohand, men nu har man alltså kommit fram till att det finns anledning att ingripa här och sannolikt kan man få fram en teknisk lösning som är tillfredsställande. Kommunen har alltså förklarat sig villig att bära sin andel av beredskapsarbetet. Då ser jag för egen del inte några hinder utan arbetet kommer med stor sannolikhet att utföras i sinom tid som beredskapsarbete.

Nr 75

Måndagen den
8 maj 1972

*Om lagstiftning
mot matjordstäkt*

Herr LARSSON i Borrby (c):

Herr talman! Jag vill gärna verifiera statsrådets uttalande att det inte är så självklart vilka tekniska lösningar som skall väljas. Det finns inget särskilt universalmodell. Beträffande frågan om att rubba balansen i naturen må påpekas att det kan också enligt en del ekologer vara på det sättet att stranden här påverkas av sandsugning som man håller på med på andra ställen.

Jag ber bara att få tacka för det tillägg som här gjorts av statsrådet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om lagstiftning mot matjordstäkt

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara fröken *Andersons* i Lerum (s) den 19 april framställda interpellation, nr 122, till herr civilministern, och anförde:

Herr talman! Fröken Anderson i Lerum har frågat civilministern om han är beredd att medverka till en lagstiftning som gör det möjligt för myndigheterna att ingripa i fråga om s. k. matjordstäkt. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

När det gäller odlad jord som är eller kan bli lämpad för rationell jordbruksdrift eller som bör hållas i odlad skick för att underlätta jordbrukets rationalisering kan lantbruksnämnden enligt jordhävdslagen besluta att täkt av matjord inte får ske utan nämndens tillstånd. Vidare kan länsstyrelsen förbjuda täkt av matjord utan länsstyrelsens tillstånd eller föreskriva villkor för sådan täkt om denna väsentligt skadar landskapsbilden.

Det finns alltså redan i dag lagstiftning som ger vissa möjligheter att ingripa mot matjordstäkt. Lagstiftningen innebär emellertid inte något generellt tillståndstvång. För att komma till rätta med problemet har naturvårdskommittén fått i uppdrag att utreda frågan om ett generellt tillståndstvång för matjordstäkt.

Fröken ANDERSON i Lerum (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation.

I interpellationen har jag pekat på den förstörelse av åkerjord och annan värdefull mark som håller på att ske genom s. k. jordtäkt. I samband härmed har jag anfört ett par exempel från min egen

hemkommun. Jag är emellertid angelägen betona att problemet i fråga inte är lokalt begränsat utan har en principiell räckvidd av stor betydelse.

Det kan inte vara rimligt att i en tid, då vi mer och mer inser värdet av våra naturtillgångar, tillåta att stora markområden ödeläggs därför att det lönar sig att föra bort och försälja matjorden. Så sker i dag på många platser i vårt land, i synnerhet kring de större tätorterna. Det är upprörande för det allmänna rättsmedvetandet att detta kan försiggå utan att myndigheterna, annat än i rena undantagsfall, har möjligheter att ingripa. Statsrådet pekar i sitt svar på att lantbruksnämnderna kan ingripa när det gäller t. ex. jord som är lämpad för rationell jordbruksdrift eller som kan tänkas underlätta jordbrukets rationalisering. Likaså påpekar statsrådet att länsstyrelsen kan föreskriva vissa villkor om täktverksamheten väsentligt skadar landskapsbilden. Jag är medveten om att dessa möjligheter finns. Men de täcker endast en mycket ringa del av den täktverksamhet som förekommer, och ingripandet kan i regel inte ske förrän skadan redan är ett faktum.

Naturvårdssektionen vid länsstyrelsen i Älvsborgs län säger i ett uttalande i samband med de exempel jag anfört i min interpellation bl. a. följande: "Vi är uppriktigt bekymrade över de jordtäkter som nu sker runtom i länet. Matjord har blivit en åtråvärd vara i en tid då bebyggelse i stor utsträckning sker på impediment, d. v. s. för växtlighet mer eller mindre steril mark. Det råder ingen tvekan om att naturvårdsintressena blivit lidande av att lagen, som den ser ut i dag, inte har något direkt att säga om matjordstäkt."

Slutligen pekar statsrådet på att naturvårdskommittén har i uppdrag att utreda frågan om generellt tillståndstvång för matjordstäkt. Det är tacknämligt att denna utredning pågår. Men den fråga som inställer sig är ju: Hur länge kommer det att dröja innan denna utredning blir klar att lägga förslag i frågan, och hur skall man i avvaktan på detta kunna hindra att ytterligare förstörelse av våra naturtillgångar sker utan att man med lagliga medel kan stoppa den? Jag förstår att något svar på dessa frågor kan jag inte få i dag. Men jag vill uttrycka den förhoppningen att jordbruksministern, som i så många andra sammanhang har visat stort intresse för natur- och miljövårdsfrågor, vill medverka till att vi så snart som möjligt får lagliga medel att snabbt och effektivt kunna ingripa mot de matjordstäkter som i dag hotar att förstöra oersättliga värden.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Naturvårdskommittén kommer att med stor skyndsamhet fullfölja sitt uppdrag, eftersom det inte bara är denna fråga som behöver lösas snabbt för att vi skall komma till rätta med viktiga miljöpolitiska frågor.

Det är väl alldeles uppenbart att vi såg litet fel på denna fråga när vi trodde att det räckte med jordhävdslagen och de möjligheter som naturvårdslagen gav oss och att det inte skulle vara erforderligt med en speciellt bestämmelse för matjord. Men det är alldeles uppenbart att de instrument som samhället har till sitt förfogande inte räcker; därför måste vi snarast få en lag med generellt förbud. I avvaktan på den kan man naturligtvis i ännu större utsträckning använda naturvårdslagen. Om

man gör naturreservat finns det ju föreskrifter om hur allmänheten får handskas med marken. Man kan då i vissa fall också förklara att matjord inte får tas eftersom landskapsbilden skulle förfulas. Då måste emellertid länsstyrelsen göra ett sådant förordnande på ett tidigt stadium, innan täktverksamhet påbörjas.

I avvaktan på en generell lagstiftning kan man alltså i större utsträckning utnyttja de möjligheter som redan finns.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Ang. skolornas storlek

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Lövenborgs (vpk) den 1 februari framställda interpellation, nr 35, och anförde:

Herr talman! Herr Lövenborg har frågat mig om jag anser att det finns skäl att närmare pröva frågan om hur stora skolor som ur sociala och mänskliga aspekter kan vara lämpliga att bygga och om jag, därest så är fallet, ämnar medverka till att skyndsamt pröva frågan om utarbetande av rekommendationer till kommunerna i överensstämmelse med i interpellationen anförda synpunkter.

Jag vill erinra om att jag tidigare under denna session redovisat uppgifter om elevantalet i grundskolans högstadienheter. I anslutning härtil påpekade jag också att utredningen om skolans inre arbete sedan en tid tillbaka analyserar frågan om skolstorleken. För närvarande pågår en kartläggning av hittills gjorda och pågående undersökningar. Utredningen har också tagit initiativet till att inhämta kompletterande material. Frågan är således, som också framgår av utbildningsutskottets betänkande nr 2 år 1972, uppmärksammat av statsmakterna.

Det kan emellertid finnas skäl att i detta sammanhang göra vissa allmänna reflexioner om sambandet mellan skolans yttre organisation och skolenheternas storlek.

I grundskolans låg- och mellanstadier har eleverna samma studieprogram. Denna uppbyggnad underlättar givetvis vidmakthållande av mindre skolenheter för låg- och mellanstadierna än för högstadiet och gymnasieskolan. Å andra sidan bör man naturligtvis också försöka undvika att klasser och skolenheter får en ensidig social sammansättning.

1962 års grundskolereform innebar bl. a. väsentligt fler valalternativ på högstadiet än som hade funnits under försöksverksamheten med enhetsskola. Det krävdes relativt stora skolor för att samtliga tillvalsalternativ skulle kunna erbjudas. Genomförandet av 1968 års beslut om revidering av högstadiets organisation skapar, som jag många gånger framhållit, bättre förutsättningar att bevara högstadierna i de mer glest bebyggda delarna av landet. Begränsningen av antalet tillvalsalternativ och slopandet av linjedelningen innebär givetvis också generellt att man behöver mindre skolenheter för att tillgodose elevernas valalternativ än vad man behövde enligt 1962 års läroplan.

Gymnasieskolan har av naturliga skäl en mer differentierad organisa-

Nr 75

Måndagen den
8 maj 1972

Ang. skolornas
storlek

tion än grundskolan. Skolformen innefattar drygt 20 linjer, varav 15 är uppdelade på sammanlagt inte mindre än 56 olika grenar. 1964 års riksdagsbeslut om planeringen av det gymnasiala stadiet – ett beslut som bekräftades av 1968 års riksdag – innebär bl. a. att man bör sträva efter att på varje gymnasieskolort erbjuda flertalet studievägar inom gymnasieskolan. Varje skolenhet bör vidare erbjuda ett allsidigt val av studievägar. Man bör alltså undvika att organisera skolenheter med en ensidig inriktning mot ett enda område. Detta betyder dock inte att i de fall då mer än en gymnasieskolenhet finns i kommunen skolenheterna behöver vara identiska. Kravet på elevernas valfrihet liksom de olika syftena med integreringen av fackskola, gymnasium och yrkesskola till gymnasieskola påverkar av naturliga skäl bedömningen av skolenhetens storlek. Jag vill dock understryka att statsmakterna inte bundit sig för att i varje situation föra samman alla gymnasieskolans elever till en enda anläggning. Detta är en fråga som väsentligen bör bedömas av de kommunala organen.

Jag vill avslutningsvis framhålla att det befintliga lokalbeståndet måste tas till vara. De ändringar av grundskolans och det gymnasiala stadiets organisation som beslöts år 1968 kommer därför att få konsekvenser för lokalplaneringen under en ganska lång tid.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min interpellation, även om det enligt mitt förmenande inte gav några klara besked.

Sedan jag ställde min fråga har ju många mänvarv förflutit, och debatten om skolornas storlek har också förekommit här i kammaren. Utbildningsutskottet har ju berört frågan i sitt betänkande nr 2, och utbildningsministerns svar visar att man också från departementets sida ägnar den uppmärksamhet; det bör noteras.

Anledningen till att jag framställde den här interpellationen var, vilket framgår av den, den mycket häftiga och inträngande debatt som vi fortfarande har om ett planerat gymnasieskolbygge i Luleå, där antalet elever har angivits bli närmare 3 000. Utbildningsutskottet har vid sin resa för några månader sedan mött den debatten under sitt besök i min hemstad. Jag tror att det var en ganska nyttig konfrontation. Debatten i Luleå, som ju nu har pågått under ungefär tre kvartal, blev något av en väckarklocka och satte fart på diskussionen över hela landet. Detta är inte heller en lokal fråga, utan det har ett betydande principiellt intresse.

Nu är det mycket troligt att man i Luleå kommer att söka sig fram till ett nytt alternativ, sedan en kompakt och stridbar opinion har reagerat mot planerna på att skapa denna väldiga människomyrstack. Jag har själv mycket svårt att förstå varför man i en stad i Sveriges till ytan största län, med stort svängrum, skall bygga denna mammutskola. Det kan inte vara rimligt och det kan inte vara nödvändigt – det har också varit mina egna funderingar.

Men detta är som sagt ingen lokal fråga, utan samma diskussion upprepas på andra platser. Jag menar naturligtvis inte – och detsamma gäller säkerligen också andra – som reagerar mot sådana här förfärligt stora

skolor – att det avgörande för undervisningens kvalitet och andan i en skola är storleken på undervisningsanstalten. Det finns så många andra faktorer som spelar in, men så mycket har i alla fall kommit fram under diskussionens lopp att det finns en rad negativa effekter av alltför stora skolenheter och att man måste fästa uppmärksamheten på tendensen att bygga sådana skolenheter. Den jättestora skola som ursprungligen, som jag nämnde, planerades i Luleå är ett exempel på ett tämligen tvivelaktigt resonering.

Argumenten för byggandet av stora skolenheter när det gäller gymnasieskolan är framför allt två, och man kan ägna någon minut åt att granska de argumenten därför att det är samma debatt som pågår på annat håll.

Först och främst har det sagts att man borde bygga denna stora skolenhet därför att det är ekonomiskt mest fördelaktigt. Även om jag har den största förståelse för ambitionen att spara på slantarna i ett trängt ekonomiskt läge, så anser jag nog att det argumentet inte får tillmätas någon avgörande betydelse. Det har, i den stad jag nu talar om, anförts att en stor skola ger betydande kostnadsbesparingar. Denna mammutskola skulle enligt planeringen kosta 40 miljoner kronor. Två skolenheter skulle kosta 3–4 miljoner mer att bygga. Tre skolenheter skulle säkert ytterligare öka kostnaderna. Jag är inte byggexpert, men resonemanget förefaller ju riktigt. Det blir säkert dyrare att bygga fler mindre skolor, men hur skall man i pengar kunna värdera ökad tendens till s. k. mobbning, psykologiska och känslomässiga konflikter av olika slag och ett främlingskap som många anser att de här väldigt stora skolenheterna skapar?

I ett öppet brev har 40 anställda vid lärarhögskolan i Luleå uttryckt sin oro över planerna på att bygga denna stora skola. Det måste ju ändå vara människor som besitter en viss erfarenhet. De anför i sitt brev bl. a. följande:

”Den argumentering som går ut på att storskolan skulle göra det lättare för elever med skilda studieriktningar att träffas och umgås är inte hållbar. All erfarenhet tyder på att den som lever bland många människor antingen isolerar sig helt eller söker sig till en liten och slutan för att få en fast punkt i en skrämmande anonym och osäker tillvaro. Resultatet blir då, att många känner sig övergivet ensamma, medan andra bildar grupper, som lätt kommer i motsättning till varandra.

Känslan av främlingskap bidrar till att öka neuroserna bland eleverna, sannolikt även bland lärarna. Skolk kommer att bli mycket vanligt som flyktmekanism, och mobbing och utfrysning av avvikande kamrater kan bli ett sätt att avreagera sig. Ansvarslösheten ökar med anonymiteten. Med detta följer även en passiv inställning till arbetet.”

Om detta är riktigt så är det ju fråga om olägenheter som ingalunda kan vägas upp genom kostnadsinbesparingar. Jag tycker nog att kan man undvika ett enda fall av ungdomstragik, så är det väl använda pengar. Man måste ju tänka på totalalkylen.

Under den heta debatt som förts i Luleå men som har intresse för skoldebatten även i det övriga Sverige har det ju sagts att det är nödvändigt att bygga denna stora skolenhet för att få en god integrering.

Nr 75

Måndagen den
8 maj 1972

Ang. skolornas
storlek

Men när det gäller verklig integrering i den nya gymnasieskolan, kan det knappast handla om skolornas storlek. Det är riktigt att man skall försöka sudda ut statustänkande, skillnaden och motsättningen mellan andens och handens arbetare, om jag får uttrycka det så, och göra det redan på skolstadiet. Men denna riktiga strävan måste man kunna tillgodose utan de stora enheterna. Integration är ju framför allt en pedagogisk sak, om jag har förstått det rätt, och inte lika med att undervisningen måste samlas under ett enda tak.

Mycket talar för att detta med att bygga väldiga storskolor är ett mode, framför allt betingat av ekonomiska faktorer, som ändå kommer att överges därför att så många mänskliga argument talar emot.

Jag har nog uppfattat det så att man även inom skolöverstyrelsen är synnerligen tveksam. En av de experter som arbetat för skolöverstyrelsen i den här frågan är Du Rietz, som i vanliga fall är rektor i Göteborg. Där leder han ett litet rektorsområde med ca 700 elever. Men han har också andra erfarenheter. Han var tidigare studierektor i ett rektorsområde med 2 300 elever. I ett tidningsuttalande framhåller han bl. a. att en så stor skola som det exempelvis handlar om i Luleå måste vara kolossalt mycket i överkant. I en fabrik kan man kanske ha så mycket folk, men här handlar det om människors attityder och fostran, säger han. Och han fortsätter:

”Ser man på den forskning som gjorts hittills — — så är det ingen tvekan. Forskningen är entydig: det är i princip bättre med små institutioner än med stora. Eleverna utnyttjar inte den större skolans resurser. Den stora skolan leder till en viss passivitet, eleven känner sig inte som en del i kollektivet.

Det finns en stor amerikansk sociologisk forskning som publicerades 1964. Den största sociologiska undersökning av problemet som någonsin gjorts. Undersökningen kom fram till att små institutioner är att föredra. En undersökning utförd i London kom till samma resultat. Den har inte publicerats i Sverige.

Min personliga uppfattning är att vi generellt ska bygga så små skolor vi kan. Men hänsyn måste naturligtvis tas till elevernas möjligheter till fritt val inom skolan och också till de samhällsekonomiska kostnaderna. Skolorna måste vara så stora att de ger eleverna fritt val — men vi måste ju också ha råd med dem.

Naturligtvis blir det dyrare att bygga små enheter. Men gör man en totalbedömning på längre sikt, så är det möjligt att de små skolorna blir lika billiga — eller billigare.”

Det kunde åberopas en rad argument, intervjuer, undersökningar osv. Jag skall inte göra det därför att det redan tidigare gjorts i den här kammaren. Men min sammantagna slutsats blir den, att det finns väldigt mycket som talar mot dessa stora skolbyggen.

Min interpellation framställdes sedan jag fått klart för mig att det inte finns någon som helst rekommendation från skolöverstyrelsens sida när det gäller den nya gymnasieskolans storlek utan att man här helt överlåtit åt kommunerna att handla efter eget huvud. Jag tyckte det var underligt med hänsyn till att man har rekommendationer och bestämmelser på många andra områden när det gäller kommunerna.

Nu har jag med en viss tillfredsställelse i utbildningsministerns svar noterat att man arbetar med den här frågan. Jag tolkar också svaret så, att man inom departementet anser det angeläget att komma fram kanske inte till bestämmelser som ytterligare naggar den kommunala självstyrelsen i kanten men väl till klara rekommendationer. Det gäller som sagt inte bara Luleå utan också andra kommuner. Man måste ju skaffa sig en någorlunda bestämd uppfattning att ställa mot den frestelse som onekligen finns för kommunala planerare, nämligen frestelsen att försöka bygga så billigt som möjligt och bortse från andra konsekvenser.

Avslutningsvis vill jag säga att ekonomi inte bara är byggkostnader och omedelbara kostnadskalkyler. Det är också fråga om vad det kostar samhället, om stora skolbyggen innebär att fler elever måste tas om hand genom negativa effekter i jätteskolor. Frestelsen för kommunerna att nästan till varje pris bygga billigt kunde visserligen motverkas genom en ändrad kostnadsfördelning mellan stat och kommun, så att staten övertog de väsentliga skolkostnaderna och därigenom lättade kommunernas börda – ”men det är en annan historia”, som Rudyard Kipling sade.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag behöver inte göra några utförligare kommentarer till herr Lövenborgs inlägg, men jag vill understryka ett par saker.

För det första framgår det av mitt svar att vi har givit utredningen om skolans inre arbete i uppdrag att speciellt se på frågan om skolornas storlek och man är där i gång med det praktiska arbetet. Av naturliga skäl kan vi givetvis inte snabbt göra om hela vårt bestånd av gymnasieskolor. Under relativt lång tid framöver kommer det att byggas sådana skolor, och i det sammanhanget kommer man att ha nytta av det utvärderingsarbete som SIA-utredningen gör.

För det andra vill jag säga att det naturligtvis inte bara är fråga om antalet elever när det gäller att klara de problem som herr Lövenborg här var inne på. Det är också i mycket stor utsträckning fråga om hur man utformar skolorna. Jag har sett medelstora skolor, som från de utgångspunkterna inte har varit särskilt väl lämpade. De har givit intryck av att vara en stor betongklump och en stor asfaltgård. Det är allt. Och det är inte någon särskilt bra skolmiljö. Å andra sidan har jag sett relativt stora skolor, där man inte haft det intrycket – och det tror jag inte heller elever och lärare har haft – att man befunnit sig på en särskilt stor skolenhet, ty de skolorna har planerats på ett ändamålsenligt och skickligt sätt.

Slutligen vill jag bara understryka att det självfallet inte för att klara integreringstanken i gymnasieskolan är nödvändigt med enheter på 2 500–3 000 elever.

Överläggningen var härmed slutad.

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. forskningen
rörande massme-
diernas betydelse
för människors
beteenden och
handlingsmönster*

§ 13 Ang. forskningen rörande massmediernas betydelse för människors beteenden och handlingsmönster

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Westbergs i Ljusdal (fp) den 15 februari framställda interpellation, nr 51, och anförde:

Herr talman! Herr Westberg i Ljusdal har frågat mig dels om jag vill redogöra för omfattningen av den forskning som för närvarande bedrivs i vårt land i fråga om massmedias påverkan på människors beteenden och handlingsmönster och de resultat som forskningen har redovisat, dels vad jag vill göra för att åstadkomma en vidare forskning för att därigenom om möjligt nå fram till "vederhäftiga och av vetenskapen allmänt accepterade forskningsresultat".

Massmedieforskningen bedrivs i Sverige vid universiteten och vissa högskolor samt vid en del andra institutioner, bl. a. Sveriges Radio och svenska filminstitutet.

Det är enligt min mening mycket angeläget att en kontinuerlig forskning rörande massmediers påverkan på människors beteenden och handlingsmönster bedrivs. Inte minst viktigt är det att effekterna av det s. k. underhållningsvåldet undersöks. Det ankommer som bekant på forskningsråden och berörda forskningsinstitutioner att avgöra på vilka projekt som tilldelade medel skall satsas. Det är min förhoppning att de ökade resurser som på senare år ställts till forskningens förfogande skall göra det möjligt att utvidga även forskningen rörande massmediepåverkan. En vidgad forskning på området är emellertid inte bara en fråga om att anvisa ytterligare resurser. En rad metodproblem är förenade med forskningen rörande bl. a. massmediernas verkningar på lång sikt. Med hänsyn till dessa av forskarna på området allmänt omvittnade svårigheter finner jag inte anledning att för närvarande vidta några speciella åtgärder för att vidga den åsyftade forskningen.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min interpellation. Tyvärr måste jag dock säga att jag är något besviken över innehållet. Jag tänker då på uppgifterna om forskningens omfattning och bristen på besked om huruvida forskningen lett till några resultat och att mot den bakgrunden utbildningsministern ändå inte finner anledning att för närvarande vidta några speciella åtgärder för att vidga den åsyftade forskningen.

Jag vill dock understryka att det även finns positiva ting i svaret, såsom när utbildningsministern säger att det enligt hans mening är angeläget — t. o. m. "mycket angeläget" — "att en kontinuerlig forskning rörande massmediers påverkan på människors beteenden och handlingsmönster bedrivs". Jag noterar givetvis det uttalandet med tillfredsställelse.

Men så överlämnar statsrådet till "forskningsråden och berörda forskningsinstitutioner att avgöra på vilka projekt som tilldelade medel skall satsas". Han hyser en förhoppning om att "de ökade resurser som på senare år ställts till forskningens förfogande skall göra det möjligt att

utvidga även forskningen rörande massmediepåverkan". Ja, visst har vi rätt att hoppas, men det räcker enligt min mening inte med dessa vaga förhoppningar. Om det är riktigt – och på den punkten delar jag utbildningsministerns uppfattning – att det är svårt att finna de rätta metoderna för den forskning det här gäller, föreligger det enligt min mening desto större anledning att inrikta forskningen på att utveckla sådana metoder att vi får de instrument som behövs för att utföra den forskning som också statsrådet finner mycket angelägen.

Forskningsråden styr inte forskningen, och de skall inte heller göra det på annat sätt än genom att tilldela medel till sådana forskningsuppgifter som de finner vettiga. De gallrar och prioriterar bland uppslag som kommer in från olika forskare. Frågan om den långsiktiga påverkan på beteenden och handlingsmönster måste ta lång tid att utreda och är därför inte något särskilt lämpligt objekt för en enskild forskare. Det är därför inte alls förvånande att vi fått veta så litet om dessa ting. Här går det inte, herr statsråd, att bara sitta och vänta på att forskningsråden skall få in uppslag från enskilda forskare.

I detta fall måste det vara angeläget för statsmakterna, och för oss alla, att få veta hur det förhåller sig med påverkansresultatet och att få problemställningarna allsidigt belysta. Om vi i det sammanhanget särskilt uppmärksammar TV:s roll bör vi tänka på att TV är ett monopolföretag och som sådant har ett särskilt ansvar för de resultat som programutbudet ger. Det finns därför skäl för att beställa forskning på detta område, att initiera forskning. Det innebär inte styrning av forskningen – jag är givetvis angelägen om att framhålla detta – men det innebär att man ser till att problemställningarna görs till föremål för forskning.

Det är nu fyra år sedan jag först tog upp den här frågan i riksdagen, och nog hade jag tänkt och hoppats att i dag få veta något om de forskningsresultat som uppnåtts på detta område. Varje gång frågan varit uppe har det talats om forskning vid universitet och högskolor, om utredningar som sysslat med dessa frågor och om olika symposier som ägnat stort intresse åt bl. a. metodfrågor. Därför trodde jag att det i dag skulle ha varit möjligt att redovisa något resultat.

Det kan finnas skäl att i det här sammanhanget påminna om att den forskning som bedrivs vid universitet och högskolor inte sysslar med påverkansproblemet utan behandlar dessa frågor utifrån andra utgångspunkter. Därför tycker jag inte att det är på något sätt tillfredsställande att utbildningsministern hänvisar till den forskning som där bedrivs.

Vad blev det för resten av Riksbankens jubileumsfonds satsning för utarbetande av program för masskommunikationsforskning? Finns det något där att redovisa? Anledningen till att jag för tredje gången kommer tillbaka till dessa frågor är givetvis att jag tillmäter massmedias påverkan på människors beteenden och handlingsmönster mycket stor betydelse. Och här spelar filmen, särskilt TV-filmen, stor roll. Den rörliga bilden har stor genomslagskraft, och när den därtill kommer in i vardagsrummet via TV-apparaten och når fram till de enskilda människorna, inte minst till barnen och de unga, blir effekten enligt min och många andras mening mycket stor. Många undersökningar visar att så är fallet.

Visserligen förnekar många att påverkan äger rum, och vad som bjuds i

Nr 75

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. forskningen
rörande massme-
diernas betydelse
för människors
beteenden och
handlingsmönster*

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. forskningen
rörande massme-
diernas betydelse
för människors
beteenden och
handlingsmönster*

radio, TV och i andra massmedia spelar därför enligt deras mening inte så stor roll. Meningarna är också delade i fråga om hur olika åldersgrupper påverkas av film och om hur påverkan genom film skiljer sig från påverkan av liknande slag i andra massmedia. Dock vet vi genom rapporter från t. ex. Europarådets kommitté angående filmens inflytande på ungdomsbrottsligheten att ungdomsundersökningarna i många länder antyder att massmedia verkligen har inflytande på barns och ungdomars värderingar och att man inte kan utgå från att detta inflytande är vad vi skulle kunna kalla gott. Det är också intressant att ta del av de forskningsresultat som Bronfenbrenner hänvisar till i sin bok "Två barndomsvärldar", som bl. a. visar att barn som ser på televisionsprogram med starka våldsinslag blir mer aggressiva än andra barn.

Ett annat resultat av dessa undersökningar visar att det alltid är de svagaste som blir värst utsatta; de barn vilkas familjer har minst att erbjuda i fråga om kulturell stimulans tar mest intryck av massmedia. Vidare visar många studier otvetydigt att barn som redan är i farozonen psykologiskt sett, barn som tenderar mot psykoser eller neuroser eller är utsatta för skadliga sociala inflytanden kan få dessa tendenser förstärkta av t. ex. våldsinslag i TV-program.

Enligt min och många mening är det tämligen väl dokumenterat att massmedia och då främst filmer – givetvis även TV – påverkar attityder och värderingar och att det därför borde vara angeläget att ta hänsyn till detta vid programutformningen. Men tyvärr tycks det inte vara en allmän mening. För att utröna hur det i verkligheten förhåller sig är det därför nödvändigt med ytterligare forskning och att denna kommer till stånd så snart som möjligt. Om denna påverkan är av betydelse – det är den enligt min mening – gäller det självfallet inte bara att undvika negativ påverkan utan än mera att satsa på en positiv. Enligt många mening skulle t. ex. en ordentlig satsning på god och allsidig barn-TV vara en viktig kulturpolitisk åtgärd. Enligt Kerstin Elmhorn är en del av förklaringen till att det görs så litet på det här området att inte tillräckligt många människor tror på TV:s roll som attityd- och normbildare. Och det visar ju hur angeläget det är att vi får fram forskningsresultat som vi kan bygga våra ställningstaganden på. Det kan vara värt att uppmärksamma att just de människor som inte säger sig tro på TV:s roll i sammanhanget själva är väldigt ivriga att få komma till tals i TV.

Det var inte utan anledning som förre radiochefen efterlyste "vederhäftiga och av vetenskapen allmänt accepterade forskningsresultat". Svårigheterna vid programutformningen bottnade enligt hans mening i första hand i att vi har otillräckliga kunskaper om hur individen påverkas av upplevelser genom TV. Forskningsresultat som visar att påverkan på attityder och beteenden är relativt stor måste givetvis, säger han, innebära ökat ansvar för dem som bestämmer över film och TV och även i andra massmedia. Televisionen är dock särskilt viktig därför att den når ut till de flesta svenska barn och den når tittare på snart sagt alla åldersstadier, även de allra yngsta. Den som sett barn sitta timme efter timme fastklistrade vid TV-apparaten frågar sig onekligen vad resultatet kommer att bli. Nog borde vi ha bättre kunskap om verkningarna på såväl kort som lång sikt. Enligt professor Helmuth Sellbach i Berlin skadas

många barn svårt av för mycket TV-tittande. Han har själv behandlat ett antal barn, där grava störningar enligt hans mening berott på att barnen sett fel sorts program och fått en alldeles felaktig syn på tillvaron.

Självfallet har föräldrarna ett stort ansvar när det gäller barnens TV-konsumtion. Barn tar skada av för mycket TV-tittande, inte bara psykiskt utan även fysiskt – bristen på motion och överansträngning av seendet t. ex. Men vi vet alldeles för litet om riskerna, och föräldrarna har fått veta alldeles för litet. Därför behövs det verkligen forskning på det här området.

Sveriges Radio-TV har här ett dubbelt ansvar: dels att sortera bort program som är olämpliga, t. ex. sådana som innehåller våld och skräckmoment som biter sig fast i barnets sinnevärld, dels att undervisa föräldrarna om TV-tittandets risker och vikten av att tittandet anpassas till barnens ålder och intelligensnivå. Föräldrarna måste ta ansvar för att ransonera tiden för TV-tittandet och även kontrollera vad som bjuds.

Men här låter vi år efter år gå under det att vi ökar utbudet i TV och andra massmedia utan att sätta in nödig kraft på att få fram allmänt godtagna forskningsresultat angående den verkan detta utbud har. Vi tar då, enligt min mening, på oss ett mycket stort ansvar.

Jag vill därför fråga utbildningsministern ännu en gång: Finns det redan nu några forskningsresultat att redovisa som kan betecknas som vederhäftiga, och är i så fall resultaten entydiga? Kan utbildningsministern ändå inte tänka sig en ökad insats från departementets sida i syfte att få fram sådana forskningsresultat?

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! I morgon skall, om planeringen håller, kammaren behandla utbildningsutskottets betänkande nr 22, där bl. a. frågan om massmedieforskningen tas upp med anledning av en motion som jag har väckt, för övrigt för tredje året i rad.

Eftersom kammaren förmodligen har något bättre tid i dag än i morgon ber jag få knyta några synpunkter till den här frågan nu och lovar att då avstå i morgon.

Hela frågan om massmedieforskning i vårt land är av ganska gammalt datum. Redan 1960 års radioutredning aktualiserade behovet av massmedieforskning, särskilt med inriktning på programforskning inom radions och televisionens område och föreslog en tvärvetenskapligt orienterad forskningstrategi. Det förslaget fick allmänt bifall från remissinstanserna. Utredningen underströk behovet av ett kulturvetenskapligt inriktat studium av etermedierna vid sidan av samhällsvetenskaplig grundforskning och den målinriktade forskning som bedrivs av Sveriges Radios avdelning för publik- och programforskning. Utredningen föreslog ett långsiktigt program enligt vilket de nya forskningsuppgifterna skulle knytas till och få växa fram ur redan etablerade ämnesområden, vilka genom speciella insatser från forskningsråden skulle tillföras medel för inrättande av exempelvis forskardocenturer med uppgift att initiera radio/TV-forskning.

Radioutredningens förslag om forskningsstimulerande åtgärder har – trots att nu mer än sju år gått – inte lett till några direkta åtgärder från

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. forskningen
rörande massme-
diernas betydelse
för människors
beteenden och
handlingsmönster*

statsmakternas sida. Det beror naturligtvis på att herrar Edenman och Palme var komplett ointresserade av de här problemen. Jag hoppas att Ingvar Carlsson har större intresse, och jag tror faktiskt det är så.

Under de år som gått har behovet av massmedieforskning blivit alltmer påtagligt. Därför lät också fakultetsberedningen för humaniora och teologi för två år sedan utreda massmedieforskningen inom de humanistiska disciplinerna. Det framkom därvid att repertoaren över aktuella uppgifter är mycket rik och att viss forskning om radio och television bedrivs i mindre omfattning, som också statsrådet antyder i svaret. Det är vidare känt att det vid flera statsvetenskapliga institutioner bedrivs forskning kring den politiska opinionsbildningen i etermedierna.

Det finns alltså en början till just den typ av forskning som 1960 års radioutredning förordade. Som jag angivit i min motion finns det ett par skäl som talar till förmån för ett snabbt insatt stöd för radio- och TV-forskning enligt radioutredningens intentioner.

För det första har massmedieundervisningen i läroplanerna för olika skolformer kontinuerligt stärkt sina positioner. Syftet är att hos eleverna grundlägga en förtrogenhet med det moderna samhällets kommunikationsformer, lära dem en kritisk hållning och bibringa dem det kulturhistoriska perspektiv och den förmåga till upplevelse och värdering som man förutsätter i undervisning om litteratur, konst och musik. Eftersom huvuddelen av massmedieundervisningen lagts på ämnet svenska som det centrala kommunikationsämnet, upptar den nya svensklärarytbildningen obligatoriska moment i massmediekunskap och möjligheter till fördjupningskurser i massmedieforskning. Sådan undervisning måste för att bli meningsfull i framtiden bygga på direkt kontakt med forskning i funktion.

Det andra skälet — som herr Westberg i Ljusdal här utvecklade — är radions och televisionens ställning i samhället, som ständigt ger anledning till debatt om allmän programpolitik, om enskilda program och om påverkningsfaktorer. Tyvärr saknas ofta ett tillförlitligt debattunderlag i form av programanalyser, historiska perspektiv och jämförelsematerial som bygger på studier av utländsk radio- och TV-verksamhet. Det är en viktig uppgift att finna metoder för dokumentation och analys av det allt ymnigare programstoffet i etermedierna.

Jag har två eller tre år i rad föreslagit att departementet skulle tillmötesgå de äskanden som framförts från Sveriges Radio om ett speciellt anslag för forskarservice. För närvarande kan inte Sveriges Radio ge någon som helst service till de forskare som vill ägna sig åt massmedieproblematiken. Det är inte ens möjligt att få utskrifter av program i tillfredsställande omfattning. I årets statsverksproposition redovisas över huvud taget inte det anslagsäskande på 185 000 kronor som Sveriges Radio har gjort, utan Sveriges Radio har i brev fått meddelande om att anslagsframställningen inte detta år upptagits i riksstaten. Det betyder att Sveriges Radios arkiv inte heller i år kommer att kunna ge någon som helst service. Den första åtgärden borde vara att man beviljade dessa 185 000 kronor för att möjliggöra den service från Sveriges Radios sida som skulle innebära att vissa elementära former av forskningsuppgifter kunde genomföras.

Måndagen den
8 maj 1972*Ang. forskningen
rörande massme-
diernas betydelse
för människors
beteenden och
handlingsmönster*

Utbildningsutskottet har nu behandlat motionen och påpekat att riksdagen i fjol gjorde ett tillkännagivande till Kungl. Maj:t, varvid framhölls att det är önskvärt att de humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningsråden, riksbankens jubileumsfond och Sveriges Radio söker stimulera forskning rörande massmedia och i synnerhet radio och television. Vidare har därefter Nordiska rådet antagit en rekommendation om samnordisk massmedieforskning. Det hade för övrigt varit bra om detta hade redovisats i interpellationssvaret. Nordiska rådet rekommenderar alltså regeringarna i de nordiska länderna att tillsätta ett nordiskt samarbetsorgan med uppgift att samordna och effektivisera massmedieforskningen i Norden och ställa behövliga medel till förfogande för detta samarbete. Rådet har ännu inte slutbehandlat denna rekommendation.

I år föreslår utbildningsutskottet på nytt riksdagen att göra ett tillkännagivande till Kungl. Maj:t. Vidare framhåller utskottet angelägenheten av att berörda forskningsråd och andra organ gemensamt arbetar fram ett handlingsprogram som underlag för bidragsgivningen till massmedieforskningen.

Om riksdagen i morgon bifaller utskottets förslag vill jag uttala den förhoppningen att departementet dels försöker finna former för att ge Sveriges Radio möjligheter till forskarservice och dels tar initiativ till att ett gemensamt handlingsprogram utarbetas. Den splittring vi har mellan riksbankens jubileumsfond, två av forskningsråden och Sveriges Radio gör att, även om alla säger sig vara välvilligt inställda, det inte är någon som tar initiativ till detta. Här finns det alltså plats för handlingskraft och initiativförmåga från departementets sida. Om man alltsedan 1960 har försummat detta, är jag övertygad om att utbildningsministern nu vill gripa sig verket an.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag vill börja med att understryka vad vi beslöt under föregående års riksdag. Då sade utskottet att det starkt ville "understryka betydelsen av en intensifierad forskning rörande massmedia. Stöd till sådan forskning kan lämnas i första hand av de humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningsråden samt av Riksbankens jubileumsfond." Nu har vi genom utskottets vice ordförande fått en förhandsinformation om att betänkandet i år kommer att ha en något annorlunda utformning, en något mer preciserad skrivning med förslag till viss åtgärd, om jag förstod rätt. Vi kommer från departementets sida självfallet att ta upp denna fråga, om riksdagen fattar ett sådant beslut i morgon. Då får vi se vad vi kan göra i den riktning som utskottet föreslår. Det var det som gjorde att herr Westberg i Ljusdal kanske uppfattade slutet på mitt svar som negativt, nämligen att jag med den skrivning som riksdagen tog förra året inte har ansett det vara riktigt och lämpligt att gå fram med någon form av specialdestination.

Herr Wikström ställde en fråga om Sveriges Radio. Det är riktigt att Sveriges Radio har yrkat på ett skattefinansierat forskningsstöd. Vi är från regeringens sida väldigt tveksamma till att öka skattefinansieringen av Sveriges Radios verksamhet. Huvudprincipen bör enligt vår uppfattning vara att eventuellt nytillkommande verksamhet skall klaras via

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. forskningen
rörande massme-
diernas betydelse
för människors
beteenden och
handlingsmönster*

licensfinansiering. Det är orsaken till att vi har fattat de beslut som vi hittills har gjort. Det är alltså inte en negativ inställning till forsknings-
servicen utan en principfråga från vår sida.

Låt mig också svara på herr Westbergs i Ljusdal fråga beträffande nu aktuella projekt. Enligt vad jag erfarit finansieras genom riksbanksfonden för närvarande tre projekt som är av intresse i detta sammanhang. De är emellertid inte så långt avancerade att jag kan ge någon redovisning av resultaten, men jag förutsätter att både herr Westberg och jag så småningom får möjlighet att ta del av dessa projekt.

På herr Westbergs fråga om ökade insatser från utbildningsdepartementets sida kan jag svara att vi självfallet hyser förhoppningen om att vi trots det besvärliga statsfinansiella läget skall kunna fortsätta att steg för steg höja forskningsanslagen och därmed skapa bättre förutsättningar för forskning också av det här slaget. Hur hårt vi sedan skall gå in och styra forskningens inriktning är en svår fråga. Herr Westberg och jag är säkert överens på den punkten, att det ligger ett betydande värde i att ge forskarna stor frihet, men jag vill gärna se utskottets betänkande och dess skrivning för att undersöka om det där föreligger något uppslag som kan tillfredsställa också herr Westberg.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det här kompletterande inlägget.

Uppgiften om att tre projekt är på gång är av intresse, likaså att man är beredd att skapa ekonomiskt bättre förutsättningar för en fortsatt forskning.

Självfallet är jag ense med utbildningsministern när han säger att vi inte skall styra forskarna. Vi skall inte införa någon speciell styrning i sammanhanget, men vad jag har velat påtala är att här behövs en viss initiering, en beställning från statsmakternas sida. Jag kan inte förstå annat.

Jag har i mitt första inlägg försökt visa att de här frågorna inte ligger väl till för en enskild forskare. Att forska om massmediernas påverkan på lång sikt är ett arbete som sträcker sig över ett betydande antal år, och en enskild forskare hesiterar inför att binda sig vid ett sådant projekt. Han vill ha något som kan ge honom underlag för en avhandling etc., och då ligger inte detta område väl till. Därför förstår jag forskarna, om de inte utan vidare kommer med uppslag och beställningar och begär att få forska om detta. Jag tror att det är nödvändigt att statsmakterna ingriper och att departementet tar initiativ till forskning på detta område, där vi har ett speciellt ansvar och därför måste vara angelägna om att få fram forskningsresultat, på vilka vi sedan kan bygga våra ställningstaganden. Jag efterlyser alltså sådana initiativ.

Överläggningen var härmed slutad.

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. allsidigheten i
TV-programmen*

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöill ordet för att besvara herr *Johanssons* i Skärstad (c) den 5 april framställda interpellation, nr 104, och anförde:

Herr talman! Herr Johansson i Skärstad har frågat mig om jag anser att protesterna mot programmen i TV utgör ett tecken på att Sveriges Radio åsidosatt allsidigheten i programutbudet, och om jag anser att programutvecklingen i TV motiverar ändring av avtalet mellan staten och Sveriges Radio.

Det svenska systemet med en samhällsägd radio och TV medför naturligtvis en intensiv bevakning av programutbudet från olika intressegrupper och åsiktsriktningar. Såväl enskilda program som programutbudet i dess helhet utsätts ofta för en kritisk granskning, vilket får anses naturligt med hänsyn till de krav som man från olika håll reser på Sveriges Radio. Att programverksamheten kritiskt granskas och diskuteras från olika utgångspunkter och att det pågår en ständig dialog mellan allmänhet och radioföretag får vidare anses vara en grundförutsättning för ett vitalt programutbud. En annan sak är den kritik mot Sveriges Radio som gäller påstådda övertramp mot gällande regler för programverksamheten. Denna kritik får inte underskattas. Enligt min mening har det dock hittills inte framkommit något förslag till organisationsform för radio och TV som på ett bättre sätt än den nuvarande kan garantera självständigheten och oberoendet hos ett rundradioföretag i allmänhetens tjänst.

Enligt avtalet mellan staten och Sveriges Radio angående rundradions programverksamhet gäller bl. a. att programverksamheten i sin helhet skall präglas av en skälig balans mellan olika åsikter och intressen. Radionämnden övervakar att Sveriges Radio följer de riktlinjer för programverksamheten som fastställts genom avtalet. Om radionämndens verksamhet ger anledning härtill skall nämnden hos Kungl. Maj:t föreslå de åtgärder som den finner erforderliga.

Radionämnden har hittills inte föreslagit Kungl. Maj:t några sådana åtgärder, och för egen del har jag inte funnit anledning till något förnyat övervägande av gällande riktlinjer för programverksamheten.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret, och jag vill något påminna om vad som hänt tidigare på detta område.

Det har ställts många enkla frågor och interpellationer i riksdagen under en följd av år. Skrivelser från enskilda och sammanslutningar har ofta kommit radio- och programcheferna till handa. Det har rört sig om hård kritik mot speciella program men också om sympatiska påpekanden och vädjan om ändringar. Det har också rests krav för program som varit utestängda i programutbudet. Vad har hänt? Svaren har varit de vanliga, och de har varit liktydiga: man har svarat att man inte kan svara. En gång kunde den dåvarande kommunikationsministern Olof Palme ha svarat, men han svarade inte alls på min interpellation. Det var 1967, då jag efter en skriftlig motivering ställde frågan: Är statsrådet beredd att medverka

till att den nya överenskommelsen mellan staten och Sveriges Radio angående rundradions programverksamhet utformas så att ett upprepat framförande av anstötliga program i samhällets massmedia förhindras? Den gången kunde kommunikationsministern som sagt ha svarat, men han svarade inte alls.

Parallellt med — som väldigt många människor uppfattar det — försämrade och anstötliga program har kritiken blivit alltmer utbredd. När vi fick två TV-kanaler var ett av motiven för detta att man skulle få möjligheter att ytterligare differentiera programutbudet för att tillfredsställa olika smakriktningar. De två TV-kanalerna sattes i en konkurrens-situation gentemot varandra, vilket skulle ge större effektivitet och följsamhet när det gäller att tillfredsställa olika intressegrupper bland tittarna. Kanalkonkurrensen synes ha fått den olyckliga konsekvensen att programutbudet i viss utsträckning koncentreras till de områden där de största tittarsiffrorna kunnat noteras. Allsidigheten i programutbudet håller därmed på att åsidosättas. Speciellt gäller detta på de mest attraktiva sändningstiderna.

Programutvecklingen i TV har uppfattats som synnerligen otillfredsställande av många människor. Vi upplever i dag en förtroendeklyfta mellan tittare och producenter, och många finner situationen så otillfredsställande att aktioner har startats mot TV-programinriktningen. För närvarande är det många som har sagt upp sina TV-licenser.

Den främsta orsaken till att situationen bedöms så allvarligt är den mycket starka genomslagskraft som TV har när det gäller opinionsbildning och påverkan av våra attityder. Anpassningen av TV-programmen efter tittarsiffror är ett typiskt utslag av kulturell låt-gå-politik. Minoritetsgrupper kommer därmed i kläm med likriktning i attityder och åsikter som följd. Det är naturligt att människor reagerar mot detta.

Lars Gyllensten påstår i en artikel i Dagens Nyheter att det skulle råda ett konkurrensförhållande mellan radio och TV å ena sidan och pressen å andra sidan om publikens gunst och uppmärksamhet. Det kan man diskutera. Det är ju ingen konkurrens i vanlig mening. Jag skulle vilja se det så att om det hade funnits två företag, ett statsägt och ett fritt, hade det blivit en verklig konkurrens om licensbetalarna-tittarna. Och när Gyllensten påstår att det är konkurrens med pressen skulle jag vilja fråga: Vilken press är det? Är det morgonpressen, är det aftonpressen, är det porren eller vad är det man skall konkurrera med?

Jag anser att det är just denna monopolställning som gör det möjligt för Sveriges Radio och TV att bli hela svenska folkets etermedia, då man inte behöver ta hänsyn till sådant som man måste beakta om det skulle vara en fri konkurrens. En balans i programutbudet som blir fastställt och inte kan påverkas av tillfälliga vindar eller oansvariga producenter och som väl garanterar licensbetalaren ett rikt programutbud men förhindrar övertramp som skapar irritation, det är ju det som svenska folket eftersträvar.

Låt mig säga något om de många licensuppsägningar som förekommit den senaste tiden. Man räknar med att nära 4 000 TV-ägare i dag sagt upp sina TV-licenser som en reaktion mot åtskilliga av de program som förekommer. Vi skall uppmärksamma det förhållandet att det inte är

fråga om någon kritik mot allt vad som förekommer. Det mesta av det som visas i Sveriges Radio-TV är uppskattat, men det är övertrampen och de lågt stående programmen som man reagerar emot och som det egentligen inte skulle finnas plats för i Sveriges Radio-TV. Det gäller inte minst de många svordomarna, som också förekommer rikligt i barnprogrammen. När jag i dag återigen hade anledning att tänka på detta gjorde jag reflexionen: Jag tror att det finns riksdagsmän som använder svordomar, men när de kommer upp i denna talarstol gör de inte det. Varför? Passar det inte att använda svordomar i denna talarstol, tycker jag inte heller att det passar i Sveriges Radio-TV och framför allt inte i barnprogrammen.

Den kampanj som har startats är en mycket spontan företeelse. Den kom upp som en lokal protest som väckte stor uppmärksamhet, och många önskade vara med. Men det har inte bedrivits någon påverkan eller propaganda utan det är en spontan reaktion. Kampanjen är inte heller enbart en kyrklig angelägenhet, utan den har fått många anhängare som förklarat att de inte på något vis är kristet engagerade.

Svenska alliansmissionen skickade i samband med sin årskonferens ett uttalande till styrelsen för Sveriges Radio. Det rör sig om ett samfund med 13 800 medlemmar i 341 församlingar samt med 18 400 medlemmar i barn- och ungdomsgrupper. Man framhåller i sitt uttalande bl. a. följande:

”Det är ovedersägligt, att det mångsyftande programutbudet i radio/TV besitter många värdefulla kvaliteter, som förtjänar uppskattning från publiken. Det är likaledes sant att programtiden i radio för gudstjänster och andra kristna inslag har relativt stor och generös utsträckning. Också i det avseendet finns det anledning att uttala uppskattning.

De allt talrikare inslagen av våld, sex och svordomar, som sedan någon tid återfunnits och återfinnes i utbudet, likaså framhävande och förhålligande av alkoholbruket, orsakar dock hos oss liksom hos många andra grupper inom det svenska samhället en allvarlig oro inför de konsekvenser det torde medföra i fråga om nedbrytande av de värderingar som under århundraden varit avgörande för människors livssyn och livsgestaltning. Den markanta ökningen av brottsligheten och av de veneriska sjukdomarna är exempel på vart den tilltagande normlösheten leder. Inför den utvecklingen kan ingen i det svenska samhället ställa sig neutral eller likgiltig.

Om ett fortsatt programutbud av ovannämnda art skulle medföra att många svenska medborgare nödgas frånsäga sig bruket av sina radio- och TV-apparater, skulle detta vara ytterst beklagligt med tanke på vilket värdefullt instrument radio/TV är för kulturdistribution och information.”

Det sägs i utbildningsministerns svar på min interpellation att det skall vara en dialog mellan producenter och konsumenter. Jag skulle vilja fråga: På vilket sätt har den dialogen utformats? Jag vet att man på sistone har sammanträffat med folkrörelserna och med samfundsledarna. En dialog förutsätter väl att man diskuterar vad det gäller och att det händer någonting. När det gäller folkrörelserna skulle jag vilja anknä till

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. allsidigheten i
TV-programmen*

det motionskrav som vi från vårt parti har framfört både förra året och i år, innebärande att folkrörelserna skall få medverka mer när det gäller att påverka programutbudet. När vi behandlade det förslaget förra året, sade herr Björk i Göteborg, som företrädde utskottsmajoriteten, att han sympatiserade med idén att folkrörelserna skulle få ett större inflytande, men han fann svårigheter bl. a. däri att folkrörelserna har olika ideologiska uppfattningar. Detta är vi medvetna om, och jag tycker att just detta tar död på den kritik som har riktats mot oss för att vi skulle vilja ha ett ensidigt programutbud.

Vi är medvetna om att det finns olika ideologiska uppfattningar, men vi anser att detta skulle berika radio- och TV-programmen. Det skulle ge balans, och jag vill understryka att kyrka och frikyrka framträder i TV alldeles för litet med tanke på den stora procent av svenska folket som dessa institutioner representerar. Och kristna barnprogram finns ju inte alls med i TV:s programutbud. Kyrka och frikyrka har en omfattande verksamhet, där väldigt många ungdomar är med. Den verksamheten uppfattas av samhället som positiv, eftersom den hjälper ungdomar att anpassa sig i samhället. Varför skall inte den verksamheten belysas i program i radio och TV?

Utbildningsministern säger att kritiken inte får underskattas. Om nu den här uppsägningen av TV-licenser kommer att fortsätta, hur många TV-licenser måste sägas upp, hur kraftig måste reaktionen bli, för att det skall vidtas några åtgärder? I slutet av svaret säger utbildningsministern att radionämnden hittills inte har föreslagit några sådana åtgärder. Jag vill då fråga: Skall det behöva gå så långt att radionämnden måste ingripa? Skall man inte kunna ta hänsyn till vad svenska folket önskar med avseende på programutbudet i svenska folkets etermedia?

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Herr Sundman och jag har det tivelaktiga nöjet att tillhöra radionämnden. När man har deltagit i dess arbete ett antal år, har man ganska många synpunkter på de frågor som har aktualiserats i den här interpellationen. Det mesta av det man skulle vilja säga känner man sig väl i och för sig förhindrad att framföra i offentligheten. Dock tycker jag att det kan finnas anledning att ge några korta synpunkter innan jag kommer in på en bestämd fråga som utbildningsministern tar upp i sitt svar.

De erfarenheter som i varje fall jag har är att riktlinjerna för Sveriges Radios programverksamhet är bra. Det finns inte någon anledning, tycker jag, att kräva en revision av radiolagen eller av avtalet. De ger en fullt tillfredsställande grund för den kvalitetsgranskning som måste ske av programutbudet från Sveriges Radios sida, under förutsättning att man nu tillämpar dem och att programutgivarna har det civilkurage som krävs för att markera att ett program som är under förberedelse eller som eventuellt skall sändas inte håller måttet.

Det är klart att man kan notera att antalet anmärkningar som radionämnden har riktat mot enskilda program påtagligt har ökat. Jag tror inte att det enbart går att förklara med den tilltagande observansen. Framför allt är det en erfarenhet som vi i radionämnden har gjort, och

det är att anmälningarna ofta riktar sig mot ett enskilt program eller mot ett inslag i ett program men att vi vid granskningen, när vi ser programmet uppspelat, upplever att den egentliga bristen inte ligger i det som anmälaren har tagit upp utan mera i det faktum att kvaliteten på det program det gäller inte är tillräckligt god. För att uttrycka det litet brutalt vill jag säga att alldeles för många program är undermåliga rent allmänt, men när program anmäls tar anmälarna ofta fasta på något annat än det som egentligen är programmets brist.

Man kan fråga sig, och det är det som herr Johansson i Skärstad har gjort: Kan man lita på Sveriges Radio? Finns det en förtroendeklyfta mellan människorna ute i landet och folket i Radiohuset? Det är väl alldeles uppenbart att det finns något av en förtroendeklyfta. Jag tycker mig ana det också i utbildningsministerns interpellationssvar när han säger att man inte får underskatta den kritik som framförs. Jag tror att det är en helt riktig synpunkt.

Det är inte bara så att det är människor ute i landet som för fram enkla och ibland kanske litet enfaldigt kritiska synpunkter, utan långt uppe bland mycket ansvarigt folk finns det en känsla av att man inte kan komma till tals med Sveriges Radio. Man saknar ett forum för samråd mellan Sveriges Radio och allmänheten. Utbildningsministern kom in på detta, och det är den punkten jag tänker ta upp.

Utbildningsministern säger att det pågår en ständig dialog mellan allmänhet och radioföretag och att det är en grundförutsättning för vitalt programutbud. Tyvärr tror jag inte att det är så. Den dialogen pågår visst inte ständigt, utan det är ett samtal som är något ensidigt på det sättet att klagomålen i allmänhet besvaras med högaktningfulla brev. Det är inte en dialog där båda parter tar och ger synpunkter och där det hela redovisas, helst inför offentligheten.

Det är detta som varit bakgrunden till att folkpartiet under många år — jag har särskilt drivit det kravet — fört fram förslag om inrättande av ett programråd. Utbildningsministern har i några sammanhang sagt att det saknas konstruktiva förslag när det gäller att råda bot på dessa förhållanden mellan Sveriges Radio och kritikerna ute i landet. Jag kan hålla med om det men tycker att jag skulle kunna få upprepa förslaget om programrådet och kanske ge ytterligare ett par alternativ utan att fördenskull begära att utbildningsministern på stående fot skall reagera på det. Jag gör det snarast för att jag vill ha dokumenterat att det finns skilda former för ett sådant konstruktivt samråd.

Förslaget om inrättande av ett programråd väcktes ursprungligen av radioutredningen, och tanken var att man med en relativt liten styrelse inom Sveriges Radio skulle ha ett programråd som skulle förmedla olika meningsriktningars synpunkter och önskemål i fråga om programmens sammansättning och utformning. Rådet skulle sammanträda tre fyra gånger om året. Radiochefen skulle redogöra för programplanerna för den närmaste tiden. Rådet skulle inte vara beslutande utan endast rådgivande.

Kungl. Maj:t skulle utse rådet men se till att olika områden inom samhällslivet blev representerade: arbetsmarknaden, folkrörelser, musik, teater och film, religion, press, utbildning och vetenskap osv.

Man har mot detta invänt att det skulle finnas risk för att rådets uppgifter blandades samman med radionämndens. Det är mycket lätt att slå fast att radionämndens uppgifter även i framtiden bör inskränka sig till att gälla en eftergranskning medan programrådet i huvudsak skulle syssla med den kommande verksamheten. I ett sådant programråd skulle olika riktningar få framföra sina önskemål, och Sveriges Radio skulle tvingas argumentera för sitt programutbud. Lämpligen skulle detta forum vara öppet så att pressen kunde referera de förslag som framfördes där.

En annan modell skulle vara att man hade någon form av offentliga hearings, att Sveriges Radio med jämna mellanrum skulle inbjuda företrädare för folkrörelser och kyrka, fackliga organisationer och ungdomsförbund etc. till en dialog om programpolitiken och programutformningen. Lämpligen borde representanter för press och radio-TV vara närvarande.

En tredje modell skulle vara att man helt enkelt med jämna mellanrum anordnade utvidgade styrelsesammanträden, som då naturligtvis inte kunde vara offentliga. Där skulle man t. ex. kunna sammanfatta de synpunkter, klagomål och önskemål som förts fram, så att en kommuniké skulle kunna lämnas, dels genom Sveriges Radio i dess program och dels genom pressen, så att allmänheten får klart för sig vilka diskussioner som förts och vilka konkreta programförslag som väckts.

Jag vill upprepa att jag tror att det finns andra modeller, men det är helt uppenbart att vi saknar ett forum för denna ansvariga dialog mellan allmänheten och Sveriges Radio. Styrelsens sammanträden är och måste vara slutna. Här i riksdagen kan vi inte diskutera programpolitik annat än i den allmänna form som vi gör nu. Radionämnden har uppgiften att enbart efterhandsgranska. Men ett monopolföretag som Sveriges Radio måste hitta en form för en ansvarig dialog med den allmänhet som finansierar Sveriges Radios verksamhet.

Helst skulle jag ha sett att man från Sveriges Radios sida hade kommit så långt att man sade: Vi vill ta initiativ till ett sådant forum. Sutte jag i radiostyrelsen skulle jag tycka att det vore fullständigt självklart att i det läge som nu råder ta ett sådant initiativ. Men det måste naturligtvis vara statsmakterna obetaget att föreslå Sveriges Radio att använda sig av någon sådan form. Anebyktionen och liknande protester är intressanta som symptom på att många är missnöjda med programverksamheten. Den enda slutsats jag har behov av att dra är att det är angeläget att hitta ett forum där en ansvarig dialog verkligen kan föras.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Efter herr Wikströms anförande tror jag att jag kan fatta mig mycket kort.

De traditionella frågorna leder inte till särskilt intressanta debatter här i riksdagen av skäl som herr Johansson i Skärstad säkerligen är införstådd med. Jag kan självfallet som enskild person eller som politiker tycka väldigt illa om programinslag i radio och TV, men jag är på grund av avtalet med Sveriges Radio förhindrad att reagera, att försöka få Sveriges Radio att ändra sin programpolitik, att uttrycka ett missnöje över programmens utformning. Vi har slutit det avtalet därför att vi anser att

regeringen inte skall ha sådana påtryckningsmöjligheter. Då är det naturligtvis omöjligt för mig att här i riksdagen diskutera frågor av den karaktären. Jag måste med nödvändighet inskränka mig till att redovisa de principer som gäller och uttala mig i allmänna ordalag. Men i bedömningen av de enskilda programmen kan jag inte tillmötesgå eventuella önskemål om en debatt eller ett omdöme.

Herr Wikström har också uttalat att han anser att riktlinjerna är bra men att det brister i hur systemet i praktiken fungerar. Jag har noterat herr Wikströms förslag — en del framlagda tidigare, något, om jag uppfattade det rätt, innehållande vissa nya uppslag. Jag tror att i och för sig både Sveriges Radio som företag och den stora allmänheten och folkrörelserna har intresse av att dialogen, som jag uttalade mig om, verkligen kan komma till stånd och bedrivas i vettiga former.

Herr talman! Jag tror inte att jag nu behöver debattera denna fråga ytterligare. De frågor som herr Wikström tog upp får vi kanske tillfälle att återkomma till i annat sammanhang.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! Jag vill bara tillägga att utbildningsministern ändå måste vara medveten om att situationen börjar bli besvärlig, när många TV-tittare anser att de inte kan inneha TV-apparaten utan måste säga upp TV-licensen. Därmed kan de inte heller tillgodogöra sig allt det positiva i samband med TV. Och det är en mycket allvarlig utveckling.

Min fråga var: Hur långt skall det gå innan den högsta myndigheten ingriper? Under alla förhållanden tar man för givet att utbildningsministern tänker på detta nästa gång avtalet skall förnyas -- då har han i alla fall möjligheter att säga sin mening.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Under avtalsperioden har jag inte möjlighet att göra någonting av det slag som herr Johansson i Skärstad efterlyser. Då är det radiostyrelsen och radionämnden som man skall vända sig till, och jag vore tacksam om herr Johansson hjälpte mig i den upplysningsverksamheten. Det är ju värdefullt för människor som är missnöjda att de vet vem de skall vända sig till.

Sedan är det klart att när vi nästa gång skall göra om avtalet har staten möjligheter att återigen gå in och pröva om man vill ha ändringar - men det är om cirka fem år, och därför kanske vi har tid på oss att föra den mera långsiktiga debatten. Jag utgick från att herr Johansson i Skärstad var ute efter den nu akuta situationen, och då är det radiostyrelsen och radionämnden som jag måste hänvisa till.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 75

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. allsidigheten i
TV-programmen*

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. förtur för
handikappad vid
intagning till ut-
bildningslinje*

§ 15 Ang. förtur för handikappad vid intagning till utbildningslinje

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Nilssons i Tvärålund (c) den 12 april framställda interpellation, nr 116, och anförde:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har frågat mig om jag är villig medverka till att handikappad ges viss förtur vid intagning till utbildningslinje om det kan styrkas att den handikappade har ett klart behov av den aktuella utbildningen.

Interpellantens önskan synes vara att garantera förtur till handikappade vid intagning till frivillig utbildning. Detta rymmer besvärliga bedömningsproblem. Jag har i propositionen 84 år 1972 angående gymnasieskolans kompetensvärde m. m. understrukit angelägenheten av att man i en urvalssituation i viss utsträckning kan ta särskild hänsyn till sökande med fysiska handikapp av olika slag. Ett sådant hänsynstagande kan t. ex. innebära att handikappad, vars skolresultat bedöms ligga under vad som varit möjligt utan handikapp, kan tas in inom ramen för den fria kvoten. Enligt min mening är det viktigt att de olika intagningsmyndigheterna praktiskt handlar i denna anda.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Statsrådet hänvisar till propositionen 84 i år, där det är omnämnt att det finns en viss möjlighet att ta de hänsyn som jag har frågat efter i interpellationen. Jag kan dock inte finna att det uttalande som statsrådet hänvisar till har en sådan styrka att man kan förutsätta att skälig hänsyn kan tas till handikappade i vad gäller förtur vid intagning till frivillig utbildning.

När jag läser propositionen i övrigt och ser vad statsrådet har uttalat beträffande den fria kvoten och vad utredningen i det avseendet har sagt ställer jag mig frågande till om handikappade bör gå in i den fria kvoten.

Vårt samhälle har ju ganska många möjligheter att ge handikappade chanser genom att det finns många olika arbetsplatser att välja på. Vi måste emellertid ge de handikappade tillfälle att komma in på dem. De många arbetsplatserna kan i sig reducera åtskilligt av handikappet genom tekniska hjälpmedel, genom utbildning — inte minst — och genom arbetsvårdsmyndigheternas verksamhet att finna arbeten som motsvarar individens förutsättningar. Det är en väldigt stor uppgift för arbetsvårdsmyndigheten att finna den bästa möjliga arbetsplatsen och leda in på områden där handikappade kan utföra ett meningsfyllt arbete.

Jag kan inte finna att statsrådet har för avsikt att låta kompetensutredningen särskilt utreda vilka möjligheter man kan ha på det här området och om det eventuellt är möjligt att ha en särskild kvot för handikappade. Statsrådet pekar i sitt svar på att man i detta sammanhang har många besvärliga bedömningsproblem att ta hänsyn till. Utredningen och framför allt statsrådet anser att många av de här problemen kan bli särskilt svåra, om den fria kvoten blir något av en uppsamlingsplats för personer som inte har en så att säga ordinarie utbildningsgång bakom sig.

Kompetensutredningen uttalar beträffande den fria kvoten att i stort sett skall samma meritvärdering som för andra grupper gälla, men den

skall vara obunden av fasta regler. Det skapas naturligtvis mycket stora problem med denna löslighet, som man ju inte kommer ifrån när det gäller personer som räknas till denna grupp.

På s. 111 i propositionen säger statsrådet: "All erfarenhet talar också för att bedömningen inom fri kvot blir mera komplicerad ju flera sökandegrupper som skall bedömas där. Det är därför viktigt att den fria kvoten inte blir en uppsamlingsplats för alltför många sökandegrupper. Även denna aspekt bör tas med i det fortsatta utredningsarbetet." Detta innebär väl att den fortsatta utredningen om möjligt skall försöka krympa antalet kvotgrupper. Det kan naturligtvis finnas starka skäl för det, och det kan också finnas skäl emot att man har en särskild grupp för handikappade, men man skulle vad beträffar den gruppen komma undan många av de mycket svåra och grannliga avvägningsfrågor som uttagningsnämnder och liknande organ måste ta ställning till.

Statsrådet uttalar i slutet av sitt svar att han hoppas att "intagningsmyndigheterna praktiskt handlar i denna anda". Jag vill gärna instämma i det uttalandet, men man frågar sig *hur* och *om* detta skall kunna ske med den relativt vaga skrivning som finns i propositionen. Det gäller ju här för uttagningsnämnder att sätta åt sidan personer som formellt har bättre meriter än en handikappad. Det är utomordentligt svårt att göra bedömningen att en person, om han inte hade handikappet, skulle ha uppnått ett resultat, jämförbart med vad som uppnåts av den konkurrent som blir åsidosatt. Man slipper denna mycket svåra värdering om man har en särskild kvot. Jag hoppas att statsrådet överväger om inte kompetensutredningen borde få pröva en sådan anordning. Det ankommer ju särskilt på samhället att försöka finna former för hur handikappade människor skall komma in i ett normalt liv. Utbildningen måste räknas till de mera effektiva i det sammanhanget.

Vad kan då göras till dess att man kommit fram till en bättre ordning? Jag tror att det är nödvändigt att statsrådet gör ett ytterligare och mera substantiellt uttalande, eller att det kungörelsevägen görs uttalanden, som ger anledning för myndigheter, vilka har att bedöma sådana här frågor, att ta ståndpunkt så att det verkligen blir resultat trots de besvärigheter som måste finnas i det här avseendet.

Jag ber att få tacka för svaret men hoppas som sagt att statsrådet vill göra någon ytterligare insats i form av uttalande eller att man kan göra bättre preciseringar än jag faktiskt tycker att interpellationssvaret och propositionen 1972:84 på den här punkten innehåller.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen, av kammarens förhandlingar.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund och jag är överens på åtminstone en punkt — att det här är ett mycket besvärligt problem. Till slut står man i den situationen att man skall väga två individer mot varandra, av vilka den ena skall komma in i utbildningen och inte den andra. Det är väldigt svåra avvägningar som regeringen praktiskt taget varje vecka måste träffa. De blir speciellt svåra när den ena personen kan

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. förtur för
handikappad vid
intagning till ut-
bildningslinje*

åberopa något handikapp som förklaring till att studieprestationen inte blivit så god som den under normala omständigheter skulle ha blivit.

Jag tror emellertid att det vore fel att inrätta en särskild kvot för handikappade — jag uppfattade det så att herr Nilsson i Tvärålund funderade på en sådan lösning. Jag tror inte det vore särskilt tillfredsställande för de handikappade själva, och dessutom skulle det naturligtvis vara väldigt besvärligt att genomföra med hänsyn till att det ändå är relativt sällan som vi har fall av det här slaget samt med hänsyn till svårigheten att beräkna omfattningen och annat. Och jag ser inte i och för sig något mindre tillfredsställande i att man går via den fria kvoten. Däremot är det naturligtvis så, som jag har påpekat i propositionen, att blir det alltför många grupper, alltför många faktorer som skall vägas in, så blir det ett väldigt besvärligt arbete med den fria kvoten. Det är detta man skall undersöka i det fortsatta utredningsarbetet, inte i kompetensutredningens regi utan på grundval av kompetensutredningen och riksdagsbeslut.

Detta innebär, om riksdagen antar kompetensutredningens förslag, att man tar ett steg framåt för de handikappade. Jag förutsätter att vi från departementets sida efter ett sådant riksdagsbeslut inte avvaktar det fortsatta utredningsarbetet utan tar kontakt med skolöverstyrelsen för att diskutera hur de i detta avseende något förbättrade möjligheterna för de handikappade i praktiken lämpligast skall organiseras.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Beskedet i slutet av statsrådet anförande — hans löfte att ta kontakt med skolöverstyrelsen och andra myndigheter för att närmare klargöra på vilket sätt man skall komma till resultat — är tillfredsställande. Jag har därmed nått ett syfte med min fråga. Jag hoppas att det skall leda till det resultat som vi tydligen båda är helt eniga om.

Statsrådet var betänksam inför att tillskapa en ytterligare kvot för handikappade. Jag är fortfarande kvar vid ståndpunkten att det skulle underlätta och vara en tillgång för inte minst arbetsvårdsmyndigheterna, om man hade en sådan kvot och i god tid kunde förbereda tekniska anordningar och anpassningar, så att en handikappad kunde komma in i utbildningen. Man skulle undgå den grannliga bedömningen att förskjuta en person som egentligen enligt meriterna kunde få plats i en utbildning men som kommer på sidan.

Vi införde i en del fall kvoter för äldre personer med utbildningshandikapp när gymnasieskolan genomfördes, för att nämna ett exempel. Jag kan inte finna att det skulle vara något i och för sig olämpligt att ha en kvot för personer med fysiska handikapp. Min tanke är alltså att kompetensutredningen borde få möjlighet att överväga denna fråga. Jag hoppas att det blir så. Jag tyckte mig av statsrådets yttrande förstå att han inte var helt övertygad om att det skulle vara fel. Man borde nog få pröva den här frågan från olika utgångspunkter och även i samarbete och samråd med handikapporganisationerna själva och arbetsvärden, så att man får god kännedom om vad de som främst är inne i denna problematik har att rekommendera.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 16 Ang. kultursynen i statsunderstödda kulturinstitutioners verksamhet

Nr 75

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. kultursynen
i statsunderstödda
kulturinstitu-
tioners verksamhet*

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöill ordet för att besvara fru Rydings (vpk) den 18 april framställda interpellation, nr 121, och anförde:

Herr talman! Fru Ryding har frågat mig vilken kultursyn som jag anser bör komma till uttryck i fråga om statsunderstödda kulturinstitutioners verksamhet.

Frågan har ställts mot bakgrund av de uttalanden som riksdagens revisorer gjort i en till Kungl. Maj:t den 7 april 1972 överlämnad skrivelse. Denna bygger på en av revisorerna utarbetad granskningspromemoria som remissbehandlats.

I skrivelsen kritiserar revisorerna vissa delar av den verksamhet som bedrivs av Riksutställningar, nämnden för utställningar av nutida svensk konst i utlandet och Moderna museet. Revisorerna föreslår vissa åtgärder i syfte att ändra de berörda förhållandena.

Enligt min mening är det angeläget att värna om det fria konstnärliga skapandet. Detta gäller naturligtvis också de statsunderstödda kulturinstitutionerna. Regeringen har vid flera tillfällen framhållit att den konstnärliga friheten inte får kringskäras genom reglerande bestämmelser eller ekonomiska åtgärder, sedan väl de allmänna riktlinjerna för en verksamhets organisation dragits upp. Sålunda uttalade dåvarande utbildningsministern år 1969 att "den som ogillar konkreta inslag i kulturproduktionen bör naturligtvis kritisera den konstnärliga utformningen, avslöja felaktiga sakuppgifter, bekämpa de idéer och värderingar som väckt hans misshag. Det är demokratins väg. Men han bör inte kräva att samhället ingriper med sin övermakt eller, om han sitter i den positionen, själv företa ett sådant ingripande."

Regeringen står fast vid denna principiella syn på kulturpolitiken.

För att värdera de senaste årens kulturpolitiska insatser och för att i övrigt på ett allsidigt sätt ge underlag för den fortsatta utvecklingen har under senare år flera statliga utredningar utfört ett omfattande arbete. De mest övergripande uppgifterna har kulturrådet, som behandlar frågor om kulturpolitikens mål, den lokala och regionala kulturorganisationen samt kulturstödet fördelning på olika ändamål. Dess huvudbetänkande väntas bli framlagt inom den närmaste tiden. 1965 års musei- och utställnings-sakkunniga befinner sig också i slutskedet av sitt arbete, som avser kulturminnesvården samt musei- och utställningsverksamhet.

Inriktningen och utformningen av den framtida kulturpolitiken bör prövas på grundval av förslagen från de nämnda utredningarna.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Först vill jag tacka utbildningsministern för svaret på min interpellation.

Sedan interpellationen framställdes har dels statsminister Olof Palme, dels utbildningsminister Ingvar Carlsson tagit ställning till riksdagens revisorers förslag i deras skrivelse av den 7 april i år. Statsminister Palme har klart sagt ifrån att han inte har ändrat åsikt om den konstnärliga

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. kultursynen
i statsunderstödda
kulturinstitu-
tioners verksamhet*

friheten. Och den åsikten har han bl. a. redovisat i en artikel i Dagens Nyheter den 5 augusti 1969, en artikel som utformades till en principförklaring för den socialdemokratiska regeringen.

Utbildningsminister Ingvar Carlsson har meddelat att riksdagsrevisorernas skrivelse inte kommer att föranleda någon som helst åtgärd från regeringens sida. I sitt interpellationssvar i dag har statsrådet Ingvar Carlsson öppet här i riksdagen slagit fast att regeringen vidhåller sin principiella syn på kulturpolitiken, den syn som statsministern och dåvarande utbildningsministern formulerade år 1969, nämligen att det är angeläget att värna om det fria konstnärliga skapandet. "Detta gäller naturligtvis också de statsunderstödda kulturinstitutionerna", säger utbildningsministern. Därmed skulle kanske egentligen de problem av mycket allvarlig art som jag har aktualiserat i min interpellation kunna anses besvarade, om inte riksdagsrevisorernas handlande på det djupaste oroar inte bara mig utan många människor här i landet. Detta har väl inte minst framgått av den senaste månadens pressdebatt.

Granskningspromemorian ger nämligen uttryck för uppfattningen, att den omständigheten att statliga medel utgår till viss verksamhet bör medföra fortlöpande statlig styrning av verksamheten. Detta är skrämmande, ty om en sådan uppfattning accepteras på opinionsbildningens område, så kan den få verkligt allvarliga konsekvenser.

Herr talman! I ett demokratiskt samhälle måste kultur betyda detsamma som en fri kultur. Och friheten kan inte bara innebära frihet till s. k. fri konkurrens, eftersom en sådan konkurrens i vår samhällstyp — den kapitalistiska eller, om man så vill kalla den, den blandekonomiska; det är samma sak — inte automatiskt är en konkurrens på lika villkor. För att göra sig hörd i en fri kulturdebatt räcker det inte med att bara få uttala sig; man måste också ha tillgång till de uttrycksmedier som är de effektivaste och mest verksamma. Och i vår tid är massmedierna av den arten att de inte kan manövreras av enskilda medborgare. De fordrar stora resurser i fråga om apparatur och därmed ekonomi.

Också för den enskilde konstutövaren gäller samma betingelser: Budskapet måste förmedlas, och den som har de största resurserna i det avseendet når längst. Inom alla konstnärliga uttrycksområden härskar i vårt samhälle, mer eller mindre hård, denna den kommersiella djungelns lag.

Men vi kan inte acceptera som demokratisk en konkurrens som betingas av tillgången på dessa resurser, dvs. en konkurrens som gynnar den på dessa områden mest välutrustade och som innebär en rent kommersiell selektion och en styrning av kulturutbudet med den ekonomiska vinningen som riktmärke. De statliga kulturinstitutionerna har liksom övriga former av statligt och kommunalt stöd som första uppgift att *motverka* den sorts styrning som det kommersiella urvalet medför — dvs. att skapa möjligheter för en konkurrens på lika villkor, inbegripet alltså lika ekonomiska villkor. Och detta kan inte betyda annat än att man på alla sätt måste garantera kulturens frihet från varje form av yttre påtryckning och påverkan. Givetvis kan detta inte ske på annat sätt än att det statliga stödet till kulturen är *totalt villkorslöst*.

Herr talman! Det var riksdagsrevisorernas kansli som försommaren

1971 utsände en promemoria, där skarp kritik riktades mot Riksställningar, NUNSKI och Moderna museet. Denna promemoria har sedan remissbehandlats och utsatts för en nedgörande kritik från praktiskt taget alla svarande remissinstanser. Också i pressen har den skjutits sönder och samman. Vad gör då riksdagsrevisorerna, som inte är vilka som helst utan betrodda riksdagsledamöter, valda av riksdagen? Jo, man sväljer med hull och hår sitt kanslis promemoria utan att på något som helst sätt beakta remissinstansernas svar, som man i stället betecknar som "missuppfattningar" och "vantolkningar". Dessutom säger revisorerna att remissvaren "i långa stycken är så starkt affektbetonade att en fortsatt debatt knappast torde befördra intresset av att nå fram till en positiv lösning".

Alltså, på detta lättfärdiga sätt avfärdar riksdagsrevisorerna en sakdebatt och klampar vidare genom att rikta en skrivelse till Kungl. Maj:t med sina egna lösningar utgående enbart från sitt eget "mossiga" synsätt. Och lösningen man presenterar för att råda bot på den "snedvridning" som den bedömda verksamheten sägs lida av är att de tre nämnda institutionerna skall underställas styrelser med parlamentariskt inslag. Givetvis tillägger man från revisorerna sida — för ordningens skull — att det inte alls är fråga om någon censur eller likriktning.

Och dessutom, som statsrådet Ingvar Carlsson också säger i sitt svar: Flera statliga utredningar utför ett omfattande arbete för att allsidigt ge underlag för den fortsatta utvecklingen inom kulturpolitiken. Han nämner i detta sammanhang både kulturrådet och MUS 65. Detta torde inte vara riksdagsrevisorerna helt obekant — i alla fall om de behagat läsa remissvaren. Både kulturrådet och MUS 65 avstyrker bestämt riksdagsrevisorernas promemoria, men till föga nytta. Revisorerna klampar som sagt bara vidare och föregriper utredningarnas resultat genom att komma fram med sina egna farliga reaktionära lösningar.

Per Olov Enquist har betecknat utlåtandet från riksdagsrevisorerna som "de senaste decenniernas allvarligaste hot mot den konstnärliga friheten", och Bo Lagercrantz fyller på med att säga: "Den hårda domen är befogad — men revisorernas monumentala självporträtt är en tillgång. Repressionen (undertryckandet) börjar äntligen ta gripbar gestalt."

Herr talman! Det är däri som jag ser den stora faran. Revisorernas yttrande avslöjar inte bara deras fossila konstsyn, utan deras handlande kan få andra kulturpolitiska effekter. Man har nu börjat med att angripa utställningsverksamheten, men principerna gäller givetvis alla statliga kulturinstitutioner. Smittoeffekterna är mycket stora. Riksdagsrevisorerna har gjort en modellskrivelse, och vi kan komma att få uppleva motsvarande på region- och kommunalplan.

Det är därför av största betydelse att vi är vaksamma mot sådana bakåttävande yttringar som i realiteten innebär att man skulle överlåta åt statsmakterna ansvaret för vad vi skall få se och tycka i olika fall. Förstår inte riksdagsrevisorerna att kritiken måste föras i en fri debatt?

För att återgå till statsrådet Ingvar Carlssons svar på min interpellation tar statsrådet där inte uttryckligen avstånd från riksdagsrevisorernas förslag utan hänvisar till principiella uttalanden, allmänna riktlinjer och i sista hand pågående utredningar. Men eftersom en stor byråkratisk administrativ apparat som förfogar över vissa ekonomiska resurser, som

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. kultursynen
i statsunderstödda
kulturinstitu-
tioners verksamhet*

troligen kommer att föreslås av kulturrådet, i sig själv är ett potentiellt styrmedel, ett styrmedel som skulle kunna utnyttjas som censurorgan och på annat sätt för att undertrycka besvärande åsiktsyttringar eller konstformer, kan man inte enligt mitt sätt att se nöja sig med att ge de s. k. allmänna riktlinjerna en så vid och generös tolkning som möjligt, utan man måste skapa riktlinjer som inte bara möjliggör total frihet utan tvärtom *ålägger* de olika institutionerna en öppenhet som förhindrar varje form av administrativ styrning.

Får jag tolka statsrådet Ingvar Carlssons svar så, att han ser till att sådana garantier skapas i realiteten för att undvika varje form av missbruk av de administrativa och ekonomiska resurserna?

Får jag vidare tolka interpellationssvaret så att den vaksamhet som jag har talat om och som verkligen är nödvändig över hela fältet också är fullt klar för regeringen, vilket alltså skulle innebära en garanti för att regeringen inte endast står fast vid sin principiella syn på kulturpolitiken utan också med alla medel kommer att motstå angrepp mot kulturpolitiken av den typ som de riksdagsvalda revisorerna har gjort?

Till slut, herr talman, en annan frågeställning. Bör inte riksdagsrevisorerna på något sätt ta lärdom av den präktiga bakläxa man har fått, inte bara genom statsrådet Ingvar Carlssons svar och statsminister Palmes deklaration utan också genom det kompakta motståndet mot handlings-sättet med den olyckliga och för kulturen farliga promemorian?

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag har ingen annan uppfattning än den som undervisningsministern här har gett uttryck för när det gäller kulturens frihet och angelägenheten av att invänta pågående utredningar i denna fråga. Men jag kanske ändå bör blanda mig i den här debatten, vilket jag faktiskt tänkt göra redan innan jag hörde den salva som fru Ryding kom med. Då ett angrepp mot riksdagens revisorers skrivelse nu kommer att inflyta i kammarrens protokoll, vill jag i klarhetens intresse något redogöra för vad denna skrivelse innehåller. Skrivelsen gäller viss med statsmedel bekostad utställningsverksamhet.

Jag vill här säga några ord om vad riksdagens revisorer har för uppgifter. Dessutom vill jag något redogöra för vad revisorerna efter sin granskning har föreslagit beträffande de institutioner som nämnts här i dag.

Riksdagens revisorer har enligt 72 § riksdagsordningen till uppgift att granska statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning. Siffergranskning hör inte längre till revisorernas uppgifter.

På anmälan utifrån, förmedlade genom revisorernas förre ordförande, hemställdes till revisorerna att närmare följa vissa med statliga medel finansierade kulturinstitutioner. Det gällde här Riksutställningar, som lyder under MUS 65 som en försöksverksamhet, Moderna museet som är en avdelning under Nationalmuseum och nämnden för utställningar av nutida svensk konst i utlandet.

Vad som av anmälaren betecknades som stötande var bl. a. inslag av antisemitism och rasism i presentationen av svensk konst i utlandet. Denna presentation skedde genom tidskriften Puss i form av ett

specialnummer.

Såsom utmanande ansåg man också presentationen av utställningen Sköna stund, utsänd av Riksutställningar. Där framställdes alla partiledarna såsom krälände på en satyr – kapitalismens företrädare Wallenberg. Man ansåg det vidare vara utmanande att den svenska fackföreningsrörelsen betecknats som en institution för att förtrycka arbetare.

Lagstridigheten, som också har nämnts i interpellationen, bestod däri att tjänstebrevsrätten användes för att till svenska skolbarn skicka ut en vädjan om pengar till den amerikanska Svarta Panternrörelsen.

Eftersom en anmälan sålunda gjorts var det naturligt för riksdagens revisorer att granska det påtalade. Denna granskning var också motiverad ur en annan synpunkt, nämligen mot den bakgrunden att kulturinstitutionerna på en mycket kort tid har fått mycket stora anslag. Vi hoppas naturligtvis att de skall få ännu större anslag i framtiden. Detta är en utveckling som följs med oerhört stort intresse av många. År 1961 fick dessa institutioner totalt 80 miljoner kronor mot nu 370 miljoner kronor. Det är de statsanslag som totalt utgår till dessa kulturuppgifter, således inte bara de institutioner som det i dag är fråga om. Både regering och riksdag har under en följd av år hårt drivit frågan om ökat stöd åt produktion och distribution av konst och en demokratisering, så att de många människorna, som inte själva tillhör de inkomstgrupper som kan skaffa sig konst, skall få tillgång till konst och kunna få njuta av den konst som produceras.

Riksdagens revisorer har haft att utgå från gällande instruktioner för de institutioner som det varit fråga om att granska. Vi har då funnit att Nationalmuseum skall främja konsten, konstintresset och konstvetenskapen. Dess avdelning Moderna museet skall omfatta konst efter 1909. Nämnden för utställningar av nutida svensk konst i utlandet skall inrikta sig på att presentera för utländsk publik nutida svensk konst, allt enligt kungabrevet. Riksutställningar slutligen skall anordna vandringsutställningar som omfattar konst samt kultur- och naturhistoriska föremål.

Revisorerna har haft att undersöka i vad mån verksamheten sammanfaller med instruktionerna. Där så inte skett har revisorerna framhållit, att då får man väl ta upp frågan antingen om nya riktlinjer för verksamheten i fråga eller också måste verksamheten följa de riktlinjer som finns stipulerade.

I intet fall har revisorerna föreskrivit *hur* dessa riktlinjer skall utformas. Det faller på Kungl. Maj:t att göra detta.

Däremot har revisorerna givit till känna, att de icke kunnat godta den hållning som har funnits på något håll, nämligen att museichefen skulle vara helt suverän att bestämma och att han själv skall tolka sin instruktion. Detta står ju dessutom i strid med utvecklingen för övrigt i samhället.

Om en museichef, producent eller konstnär är antisemit eller nazist så kan vi självfallet inte lägga oss i detta. Vi har ingen möjlighet att hindra en sådan privat uppfattning, även om vi kanske beklagar det ibland. Men vi har reagerat emot att sådana privata uppfattningar skall få oinskränkt vägleda verksamheten i fråga om urval av konst, utformning av programblad och kataloger etc. Vi har bl. a. samma uppfattning som

Nr 75

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. kultursynen
i statsunderstödda
kulturinstitutioners verksamhet*

ordföranden i Svenska institutet, ledamoten av denna kammare fru Inga Thorsson, när det gäller av samhället bekostad konst som utställs i utlandet, att den bör återspegla de kulturella, humanistiska och demokratiska traditioner som av det stora flertalet i vårt land anses omistliga. En karikatyrtecknare med en politisk inställning, vars antisemitiska karaktär klart ådagalagts genom hans egna teckningar, representerar en åsiktsinriktning som är främmande för det svenska samhället och vars praktiska yttringar är kriminaliserade i svensk lag. Vi anser att sådana teckningar icke hör hemma i en utställningsverksamhet som skall representera vårt land utomlands.

Enskilda konstnärer har som sagt frihet att vara antisemiter och rasister, men ingenting kan hindra revisorerna att reagera mot det, liksom så många andra har reagerat. Vi tycker det är stötande om detta skall anses karakteristiskt för nutida svensk konstinriktning.

De förslag som framlagts av revisorerna är i korta ordalag följande:

1. Nämda kulturinstitutioner får styrelser med parlamentariskt inslag och annan lekmannarepresentation. Tiden har tyvärr gått förbi de här institutionerna. Medan alla statliga verk och offentliga verksamheter numera har lekmannastyrelser, lever de här institutionerna kvar enligt ett äldre mönster – de är avskärmade och dominerade av en expertledning. Det finns ju andra kulturinstitutioner, såsom Operan, Dramaten och en rad museer, som redan har styrelser där Kungl. Maj:t ofta har satt in en administratör från departementen och ibland en parlamentariker som ordförande. Vi menar nog att ett modernare synsätt bör göra sig gällande även i fråga om ledningen av kulturinstitutioner sådana som Nationalmuseum. Det är liksom den sista skansen som står emot ett mera allmänt och folkligt inflytande. Tiden är nog mogen för medinflytande i styrelsen även för de anställda inom sådana här institutioner och för samhällets företrädare i övrigt. Jag tror att de flesta i det här landet anser den uppfattningen vara riktig att experterna bör få insyn och att en mera allmän representation i ledningen bör accepteras.

2. Man skall klargöra ansvarsfördelningen. Ligger ansvaret för en utställning på producenten, på administratören eller på en eventuell styrelse? Det är en fråga som har debatterats när det gäller andra media – press och TV – som sprider information och idéer. Nu tycks det vara oklart vem som är ansvarig för en utställning som är anordnad av de statliga institutionerna. Remissvaren lämnar vittnesmål om skiftande uppfattningar därvidlag. Vi tycker att det bör klarläggas, och ingen kan väl anse att det är oriktigt eller oviktigt.

3. Man skall klargöra vilken uppgift institutionerna har utöver vad den nuvarande instruktionen säger. Vi frågar, om temautställningar hör till det som dessa institutioner skall syssla med och – om de skall förekomma – vem som skall avgöra. Revisorerna hävdar att det i dag svårigen kan utläsas ur instruktionerna att temautställningar ingår i uppgifterna. Vi begär att Kungl. Maj:t skall klarlägga detta. Vi säger ingenting om huruvida det bör förekomma temautställningar eller ej, men vi har den uppfattningen att uppläggnings – om det skall förekomma temautställningar – måste vara mera allsidig än vad som nu är fallet enligt vad vi har erfarit. Det är en uppfattning som bl. a. ABF har framfört

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. kultursynen
i statsunderstödda
kulturinstitu-
tioners verksamhet*

mycket starkt. Det blir Kungl. Maj:ts uppgift sedan utredningarna är färdiga att ta ställning. Det är något nytt som har kommit in och som man svårigen kan gå förbi när man skisserar den framtida verksamheten.

4. Det skulle vara bra om man hade en tillfredsställande dokumentation av utställningarnas innehåll. Detta är en mindre anmärkning. Jag förstår att det kan vara en resursfråga, och detta är nämnt bara i förbigående.

5. Man skall liksom för andra lokaler som lyder under staten — jag vill påminna om att vi har granskat de kungliga slottens domäner och granskat Djurgårdsförvaltningens hyresobjekt och sagt detsamma — ta ut hyra när man upplåter lokaler till utomstående, och man skall naturligtvis ha samma hyressättning för alla som hyr. Det vore underligt om vi skulle undanta just denna del av de statliga lokalerna från den regel som tillämpas och som vi revisorer har hävdat mycket bestämt.

6. Användningen av tjänstebrevsrätten har tidigare påtalats i ett uppseendeväckande fall. Detta tycks vara klart utrett. Att missbruk inte bör förekomma anser vi självklart, och det har vi heller inte skrivit så mycket om.

Revisorernas förslag har i en del stycken tillstyrkts av remissmyndigheterna. De har tillstyrkts av Svenska kommunförbundet och Konstfrämjandet när det gäller önskemål om en allsidigare styrelse eller en styrelse över huvud taget. I viss mån har de också tillstyrkts av Föreningen Konst i skolan, Riksförbundet för bildande konst samt av ordföranden i Svenska institutet. Att det förekommer en del avstyrkanden är självklart. Jag undrar om inte jag själv, om jag skulle skriva ett remissvar i ett ärende, skulle avstyrka med hänvisning till att det sitter utredningar som arbetar med dessa frågor, så att man icke vill yttra sig i förväg. Att det sitter en utredning hindrar naturligtvis inte revisorerna från att granska en försöksverksamhet — i annat fall skulle vi sällan våga oss på någonting. Men det är förklarligt att vissa remissinstanser anser att man inte bör ta ställning förrän man får se alla de förslag som kan komma i fråga.

Att en rad remissvar går emot revisorernas förslag är heller inte underligt. De som avstyrker representerar just de institutioner som har granskats: NUNSKI, MUS 65, kulturrådet, Moderna museet och Nationalmuseum. Det är för övrigt i mycket stor utsträckning samma personer som sitter i ledningen. Det är självklart att de avstyrker de förslag som nu föreligger. Det är heller inte någonting som vi blivit särskilt upprörda över.

De konkreta förslagen som vi kommit med är de förslag som jag här har nämnt i sex punkter. Vi har hemställt att Kungl. Maj:t skall pröva dem — vilket jag förutsätter kommer att ske — tillsammans med resultatet av pågående utredningar.

Jag vill till slut återge vad vi har skrivit, nämligen att varje tanke på censur eller styrning av det konstnärliga skapandet är utesluten.

Jag kommer inte att delta i den här diskussionen med dem som eventuellt tar till orda efteråt eller med interpellanten. Eftersom den skrivelse som vi har framlämnat inte går till riksdagen har detta varit ett *just* sätt att redovisa vad den innehåller.

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. kultursynen
i statsunderstödda
kulturinstitu-
tioners verksamhet*

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag skall ta upp frågan om fri konst ur en annan synvinkel. Det gäller en annan gren inom konsten, nämligen teatern.

Det blir allt vanligare att Sveriges Radio helt stoppar teaterpjäser och filmer, som har samhällskritiskt innehåll, eller kräver att censur skall företas innan visning i TV kan komma i fråga. Producenten har då att välja mellan att klippa det mest kontroversiella eller att pjäsen eller filmen helt stoppas. Oftast åberopas kvalitetsskäl för dessa ingrepp.

Denna bannbulla har drabbat i första hand de fria teatergrupperna och andra fristående teater- och filmproducenter som har en annan grundsyn än de som företräder det etablerade samhället har. För att belysa detta vill jag nämna några program som stoppats av TV 2:s ledning den senaste tiden.

Ett program av Peter Nestler -- "Får de komma tillbaka?" -- handlade om nynazismen i Västtyskland. Det innehöll kritik av den tyska socialdemokratin. Det stoppades av kvalitetsskäl.

"Almarna", ett program av Fria teatern, stoppades av samma skäl.

Ett program av Peter Curman, "Jo men visst finns det fångelser", var uppfört av Turteatern. Det var ett barnprogram, och det stoppades därför att det i slutscenen talades om en affärsman som placerat sina miljoner i utlandet. Det påpekades i programmet att det var helt lagligt. Affärsmannens namn nämndes inte, men antalet miljoner stämde in på Victor Hasselblads penningplaceringar i utlandet. Enligt TV 2:s ledning förelåg risk för åtal för förtal. Hasselblad skulle således kunna stämma Sveriges Radio därför att man hade visat ett program och nämnt hans miljoner som smusslades undan på ett enligt gällande lagar helt legalt sätt. TV-ledningen krävde att scenen skulle tas bort. Producenten böjde sig för detta och klippte bort det kontroversiella avsnittet.

Kvalitetsskäl angavs också när man stoppade Sara Lidmans pjäs "Marta Marta", som uppfördes av Västerbottensensemblen.

Filmligans och Boris Ersens dokumentära filmmaterial om almarna i Kungsträdgården stoppades av TV 2-ledningen av kvalitetsskäl. Filmen belönades sedan med Filminstitutets kvalitetspris. Först därefter visades den i TV 1.

Lars Westmans film "Kamrater, motståndaren är välorganiserad" har köpts av Sveriges Radio och skulle ingå i en serie dokumentärfilmer. I en av scenerna uppträder en av Sveriges Radios reportrar mindre hedersamt, och dessutom är filmen kritisk mot LO. Med hänvisning till risk för åtal stoppades filmen.

Det senaste fallet där TV 2-ledningen ingripit och krävt censur eller stoppande av en teaterpjäs gäller "Tjyveribolaget", som har spelats på 35 platser runt landet av Nationalteatern i Göteborg. Eftersom jag själv har sett pjäsen och anser mig kunna bedöma innehållet, skall jag också uppehålla mig litet vid den.

Skapandet av denna pjäs har skett i intimt samarbete med hamnarbetarna i Göteborg, och pjäsen återger förhållandena före och efter strejken i Göteborgs hamn 1969. Det har tagit gruppen nära ett års arbete med intervjuer bland hamnarbetare, besök på fackföreningsmöten, protokolläsning och genomgång av Hamnarbetarefackföreningens historik

och Transportarbetareförbundets kongressprotokoll – dock har det huvudsakliga arbetet inriktats på samtal med hamnarbetare som är verksamma i Göteborgs hamn.

Nationalteaterns pjäs "Tjyveribolaget" återger på ett mästerligt och förtjänstfullt sätt de förhållanden som hamnarbetarna arbetade under vid den tid då pjäsen gjordes. Tyvärr måste jag konstatera att förhållandena inte har förändrats nämnvärt. Pjäsen tar upp arbetsmiljön, skyddsverksamheten och ackordsjaktet med kritisk skärpa. Man skildrar arbetsledarnas dilemma att stå mellan två eldar: å ena sidan arbetsköparnas krav att i första hand driva arbetet så effektivt som möjligt i akt och mening att skapa största möjliga profit och å andra sidan arbetarnas krav på tillmötesgående. Pjäsen kritiserar starkt den förhandlingsordning som tillämpas här i landet. Men den kritiserar också toppförhandlarnas agerande, den granskar kritiskt det samröre och den intimitet som förekommer mellan förhandlare och arbetsköpare. Den belyser hamnarbetarnas kamp för bättre arbetsförhållanden och andra mera mänskliga lönesystem än ackordssystemet. Pjäsen belyser vidare betydelsen för arbetarna av § 32. Arbetsköparnas maktfullkomlighet kommer också i dagen på ett utomordentligt sätt. Det sägs också klart ut vilka grupper som är beredda att ställa upp som strejkbrytare; i det aktuella fallet studenter med vita mössor och Demokratisk allians' märke på rockslaget.

Det är ett stycke teater som återger en bister verklighet ur arbetslivet för en grupp arbetare i vårt samhälle. Det kan också sägas att efter varje föreställning har publiken fått diskutera innehållet och ge till känna sin värdering av pjäsen. Det har därvid inte vid något tillfälle framförts synpunkter som ens kunnat tolkas som kritik eller på något sätt varit anmärkande, inte ens från ledande fackligt håll.

Den scen på två minuter som orsakade TV 2-ledningen att stoppa pjäsen har jag begärt att få. Jag har också erhållit den och skall nu återge den. I den anstötliga scenen återges i satirisk form ett sammanträffande i himlen mellan Stuvareförbundets direktör Nils Johansson, Transports förbundsordförande Hans Ericson och förbundsombudsman Gunnar Gustafsson. Den lyder på följande sätt:

"*Gunnar Gustafsson*: Jag har ett litet avtalsförslag här . . . *Hans Ericson*: AVLAT! Gunnar, här i himlen säger vi avlat – arbetsgivarens förlåtelse. *Gunnar Gustafsson*: Jag har ett avlatsförslag från hamnarbetarna i Göteborg. *Hans Ericson*: Vad gäller det? *Gunnar Gustafsson*: Det gäller månadslön. *Hans Ericson*: Förkasta det! *Gunnar Gustafsson*: Nej, det går inte; dom vill rösta om det. *Hans Ericson*: Dessa förtappade, förhatliga kommunister! . . . Men Gunnar, hur har du kunnat ta det så här högt upp, på förhandlingsnivå? . . . Vill du mista dom räntefria lån som du uppbär från förbundet? Eller vill du inte låna förbundets sommarstuga i fjällen mera?"

Vad teatergruppen här vill ha fram är att beslut fattas över huvudet på arbetarna utan att de kan på något sätt påverka dessa. Att det samarbete och den intimitet som förekommer kommer i dagen och inte accepteras av arbetarna vill man också visa fram på ett symboliskt sätt. Man vill dessutom ha fram det beroendeförhållande som kan uppstå genom förekomsten av lån från förbundet. I scenen nämns även överens-

Nr 75

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. kultursynen
i statsunderstödda
kulturinstitutioners
verksamhet*

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. kultursynen
i statsunderstödda
kulturinstitutioners verksamhet*

kommelsen om den jordenruntresa som Transports ordförande och förbundsombudsman företar.

Detta program skulle ha visats i TV 2 den 23 april i år och annonserades under rubriken "De fria teatergrupperna" med under-rubrik: "Akta dej så du inte sticker dej på kroken". Programrubriken är hämtad från Nationalteaterns pjäs "Tjyveribolaget", som handlar om Göteborgs hamnarbetare. Avsnitt ur pjäsen ingår i programmet, vilket ingår i TV 2-serien om villkoren för vår kultur. Den här gången handlar det om de fria teatergrupperna, som kulturrådet tänkt föreslå ökat stöd till. På en ABF-konferens i Sunne diskuterar blivande teaterarrangörer de fria grupperna. Programmet stoppades av ledningen för TV 2, närmast av Lars Ag. Jag skall här citera Ags motivering för att stoppa programmet. I Aftonbladet för den 24 april säger Lars Ag: Jag konsulterade våra jurister och fick beskedet att det förelåg risk för åtal. Det finns vissa sekvenser som kunde uppfattas som ärekränkande för namngivna personer.

Inslaget från "Tjyveribolaget" är omkring åtta minuter långt. Av dem ansågs två minuter vara ärekränkande. Beslutet om sändningsstopp föregicks av en hård strid mellan Lars Ag och producenten för programmet Lars Krantz. Krantz "erbjöds" av Ag att klippa bort de två minuterna, men han vägrade. Då stoppades det halvtimmeslånga programmet.

I Dagens Nyheter för den 6 maj har införts ett öppet brev av Svenska hamnarbetarförbundets avdelning 4 i Göteborg, där man från hamnarbetarhåll på det bestämdaste protesterar mot denna censur. Avslutningsvis heter det: Vi hamnarbetare anser att pjäsen som helhet borde sänts i TV. Den ger en bild av verkligheten såsom vi ser den, och vi anser att vi har rätt att visa hur vi upplever vår situation. Att de fackliga pamparna inte inser sitt handlande på samma sätt som vi gör, det är förklarligt, men att därför censurera programmet i TV anser vi vara åsiktsförtryck och ett hot mot yttrandefriheten.

Hamnarbetarna kräver vidare samma yttrandefrihet för Sveriges Radio-TV:s anställda som för övriga teater- och kulturarbetare. Karlstads kulturpolitiska förening har också protesterat mot ingripandet, och flera protester är att vänta. Det måste med eftertryck sägas, att det inte är teatergrupperna och producenterna som censureras eller helt tystas. De teaterpjäser och filmer som jag här har nämnt är nästan uteslutande produkter som framskapats i intima kontakter med det arbetande folket i gruvorna, i hamnarna och på andra arbetsplatser. Det är folkets röst återgiven av producenterna.

Om detta förhållande skall fortsätta och t. o. m. försämrats, kan man inte tala om fritt konstutövande och än mindre tala om att man värnar om det fria konstnärliga skapandet. Den återgivna scenen ur pjäsen "Tjyveribolaget" visar verkligheten. Visst förkastades göteborgarnas avtalsförslag av förbundsledningen. Det kom aldrig att ligga till grund för förhandlingarna. Och visst förekommer det att fackföreningsfunktionärer har fått lån ur förbundskassan. Det är redan offentliggjort genom en mycket het debatt, som förekom på förbundets kongress 1965, där funktionärerna också namngavs. Pjäsen har stoppats för att den blottar sanningar, som är obehagliga för Stuvareförbundet och för Transport-

arbetareförbundet och dess högsta ledning. Sådant får inte sägas i TV. Det är anstötligt, och det föreligger risk för åtal.

För att ytterligare understryka äktheten av pjäsen och vad den har återgivit vill jag läsa upp ytterligare ett citat. Det är ur en intervju med direktör Magnäs i Stuvareförbundet och förbundsordföranden i Transportarbetareförbundet. Intervjun var införd i Arbetar-Tidningen nr 85 1971. Efter det att man nämnt en jordenruntresa säger direktör Magnäs att "Stuvareförbundet samarbetat så bra med Transport i senaste uppgörelsen att man ansåg det 'värdefullt' att bjuda med Hasse Ericson och Gunnar Gustafsson — —".

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN lät nu klubban falla och yttrade: Jag ber att få erinra den ärade talaren om innehållet i 90 § regeringsformen enligt vilken enskilda medborgares och korporationers förhållanden icke må komma under kammarens överläggning och prövning i sådant sammanhang som det nu förevarande.

Talaren fortsatte:

Vidare säger förbundsordföranden i Transport: Vi har ju fått kritik för det senaste avtalet, och man kan diskutera lämpligheten att vi åkte tillsammans med Stuvareförbundet, men de ansåg att vi behövde se hur man har det bl. a. med arbetarskydd och olycksfallsfrågor i andra hamnar.

Jag skulle vilja ställa följande frågor — de tillhör visserligen inte den här debatten, men jag tror att utbildningsministern ändå har en mening om de anställdas förhållanden på Sveriges Radio: Anser utbildningsministern att anställningsförhållandena för de anställda på Sveriges Radio är tillfredsställande? Om så inte är fallet, har utbildningsministern för avsikt att vidta åtgärder som kan ändra på nu rådande missförhållanden så att ingen utsätts för åsiktsförtryck eller censur?

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! På fru Rydings fråga vill jag svara följande.

Den principiella uppfattning och inställning till kulturpolitiken som regeringen har gett uttryck åt tidigare har jag bekräftat i dag, och den ligger fast. Statsministern har också gjort ett liknande uttalande med anledning av frågor i dagspressen. Den principiella uppfattningen kommer också att ligga fast i samband med behandlingen av kulturrådets betänkande.

Det som kommer att ske är att vi inom några månader får ett förslag. Det förslaget kommer säkerligen att väcka stor uppmärksamhet och diskussion i massmedia. Förslaget kommer att remitteras så att en rad olika organisationer, institutioner och grupper får tillfälle att yttra sig. Jag skulle tro att det blir en av de största remissomgångar som någonsin genomförts. På grundval av denna allmänna offentliga diskussion kommer regeringen att framlägga sitt förslag till riksdagen. Riksdagen får sedan vid den sedvanliga utskottsbehandlingen och debatten här i kammaren tillfälle att göra sitt ställningstagande.

Jag menar därför att vi har skapat utomordentligt goda förutsättningar

Nr 75

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. kultursynen
i statsunderstödda
kulturinstitutioners verksamhet*

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. kultursynen
i statsunderstödda
kulturinstitutioners verksamhet*

för att under full insyn och med möjligheter att framföra synpunkter från vitt skilda grupper till slut genomföra sådana praktiska förslag som vi finner riktiga från principiella utgångspunkter. Det gäller ju också att få en sådan utformning av bl. a. organisationsfrågorna som är effektiv och leder till ett sådant arbete som både kulturarbetarna, konsumenterna och skattebetalarna tillsammans kan vara tillfredsställda med.

I det avseendet tror jag inte det finns minsta anledning att hysa någon oro.

Herr Hallgren riktade egentligen en helt ny interpellation till mig, nämligen om Sveriges Radios verksamhet. Mot bakgrunden av bl. a. det inlägget vill jag ändå sätta in den här diskussionen i dess svenska kulturpolitiska sammanhang. Man kan nämligen lätt få intrycket att det råder ett fruktansvärt förtryck och ett ständigt undertryckande av yttrandefriheten. Jag vill ändå påstå att vi har ett kulturklimat i detta land som positivt skiljer sig från stora delar av världen. Vi utövar inte förtryck och ännu mindre förföljelse av enskilda författare för att de råkar ha en viss uppfattning som inte överensstämmer med den sittande regeringens. Herr Hallgren liksom andra som kan vara missnöjda med ett program eller stoppandet av vissa program har möjlighet att göra anmälan till radionämnden, som tar upp sådana ärenden till prövning i enlighet med avtalet mellan Sveriges Radio och staten.

Jag kan självfallet inte i dag gå in på en diskussion om dessa enskilda program, eftersom jag inte har sett dem och dessutom inte heller har rätt att utöva påtryckningar åt vare sig det ena eller det andra hållet. Jag har nyligen besvarat en interpellation av herr Johansson i Skärstad beträffande just denna fråga. Mitt råd till herr Hallgren blir därför att han vänder sig till radionämnden, som får pröva om det har skett något som inte överensstämmer med avtalet mellan Sveriges Radio och staten. Regeringen kan inte ingripa i detta fall, eftersom i vårt land regeringen inte har möjlighet att styra Sveriges Radios programutbud. Jag förutsätter att det inte heller är herr Hallgrens mening att vi skall införa något sådant.

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Normalt brukar jag uttrycka mig mycket kortfattat från den här platsen, och jag beklagar att jag den här gången blir något mera mångordig. Det hänger samman med att det rör sig om en ytterst viktig fråga.

Det finns ett påstående, en detalj, i riksdagens revisorers skrivelse av den 7 april till Kungl. Maj:t som jag finner nödvändigt att kommentera – och korrigera.

I skrivelsen berör revisorerna inledningsvis – av goda skäl mycket kortfattat – de remissyttranden som inkommit på grund av den granskningspromemoria som i juni förra året upprättades på revisorernas kansli. Man konstaterar att i stort sett samtliga remissinstanser tar avstånd från promemorians synpunkter och rekommendationer – affekterat, som det sägs. Ett av de få undantagen skulle vara Svenska kommunförbundet. Enligt revisorerna ”ställer sig (kommunförbundet) positivt till tankegångarna i granskningspromemorian och tillstyrker förslaget om styrelser med förtroendemannainslag – ...”.

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. kultursynen
i statsunderstödda
kulturinstitu-
tioners verksamhet*

Enligt revisorernas egen sammanfattning av promemorian förra året innehåller denna bl. a. följande fem tankegångar: Kritik riktas mot vissa utställningar på grund av deras "starka inriktning på propaganda för speciella grupper och åsikter". Man framhåller att de aktuella institutionerna är skyldiga att följa av Kungl. Maj:t och riksdag angivna riktlinjer och att de alltså brustit i det hänseendet. Man menar att riktlinjerna har en alltför generell utformning och att detta utnyttjas på ett otillbörligt sätt. Man uttrycker önskemål om en fastare administrativ styrning och en bättre dokumentation av utställningarnas innehåll.

Ställer sig nu Kommunförbundet, som revisorerna hävdar, i sitt remissvar positivt till dessa kritiska tankegångar? Inte alls!

Förbundsstyrelsen konstaterar i sitt remissyttrande inledningsvis att "de grundläggande tankegångar som kommer till uttryck i granskningspromemorian beträffande den statliga utställningsverksamheten har betydande principiellt intresse även på den kommunala sidan". Möjligen är det just denna formulering som tolkats på ett alldeles speciellt sätt av revisorerna – någon annan kan det knappast vara.

Förbundets yttrande berör emellertid inte alls den kritik som i promemorian framförts mot utställningsverksamhetens innehåll eller de önskemål som framförts om en "fastare administrativ styrning av verksamheten" eller om behovet av stramare riktlinjer. Detta förbigås med en ganska uttrycksfull tystnad – sedan man betonat *dels* att de konstnärliga uttrycksformer som utövar samhälls- och personkritik med hjälp av överdrifter, karikatyr och satir utgör omistliga inslag i ett demokratiskt samhälle av vår typ, *dels* att stor konstnärlig frihet bör råda inom de statliga och kommunala kulturinstitutionerna.

Kommunförbundet övergår därefter till att diskutera en angränsande frågeställning, en frågeställning som över huvud taget inte berörts av riksdagens revisorer men som länge varit något av ett bekymmer inom den kommunala sektorn – hittills dock, såvitt jag vet, endast av teoretisk natur.

Och den frågeställningen gäller det straff- och skadeståndsrättsliga ansvaret för vad som exponeras eller äger rum på en utställning eller under en teaterföreställning eller vid andra publika kulturevenemang. Yttrandefriheten, och därmed också den konstnärliga friheten, har ju vissa i lagen uppdragna gränser, om ock tämligen diffusa. Om dessa gränser överträds, kan straff- eller skadestånd utdömas. Frågan om vem ansvaret i så fall drabbar har vållat kommunerna tilltagande bekymmer. Detta hänger givetvis samman med att den konstnärliga verksamheten fått en alltmera provocerande och kontroversiell karaktär, samtidigt som de kommunala kulturinstitutionerna blivit de helt dominerande distributionskanalerna.

Jag skall inte fördjupa mig i detta intrikata problemkomplex. Det är min, liksom kulturrådets, förhoppning att 1970 års massmedieutredning skall presentera en vettig lösning på dessa frågor, innan den skiljer sig från sitt uppdrag.

Med detta vill jag ha sagt att riksdagens revisorer har läst Kommunförbundets remissyttrande alltför hastigt och slarvigt, om de föreställer sig att de där får stöd för sin kritik mot viss statlig utställningsverksamhet.

I ett hänseende har emellertid revisorerna fattat Kommunförbundets yttrande rätt. Förbundet ställer sig bakom tanken att de aktuella statliga institutionerna ställs under ledning av styrelser med förtroendemanna-inslag – alltså mer eller mindre parlamentariskt tillsatta styrelser. Den tankegången är naturlig för Kommunförbundet och för kommunalpolitiker i allmänhet. De kommunala kulturinstitutionerna står ju regelmässigt under ledning av styrelser, som på ett eller annat sätt har parlamentariskt inslag.

Från konstnär- och kulturarbetarhåll har det emellertid rests invändningar. Man är rädd för att parlamentariker skall lägga sig i kulturlivet, man är rädd för att de politiskt förtroendevalda i kompromissens namn skall lägga en tung hand på den konstnärliga yttrandefriheten, verka utslätande, nivellerande, avlägsna gadd och sälta. De förtroendevalda anses stundom representera ett etablerat samhälle, de värjer sig alltför energiskt mot den konst som ifrågasätter normer och värderingar i deras etablerade samhälle. Konstnärernas riksorganisations riksmöte 1972 formulerar det i ett uttalande så att parlamentariskt tillsatta nämnder eller styrelser ”lägger munkavel på konstnärerna”. Institutionernas verksamhet bör innehållsmässigt i stället helt fritt ledas av en institutionschef, tillsatt för en kortare eller längre tid. Detta är, menar man, en förutsättning för en fri och mångsidig konstnärlig och kulturell verksamhet.

Också Kommunförbundet eftersträvar ett så fritt och mångsidigt kultur- och konstutbud som möjligt. Men man påpekar att de kommunala kulturinstitutionerna ofta har en inte eftersträvad, men faktiskt existerande lokal monopolställning. Risk finns därmed för ensidighet i verksamheten, om beslutsfunktionerna alltför fast knyts till en person eller till en liten grupp av tjänstemän. Samma risk finns givetvis inom centrala, statliga institutioner. Munkavlar kan finnas på många håll.

Och denna risk för ensidighet kan enligt Kommunförbundet bäst mötas genom att ansvaret för institutionernas verksamhet ytterst läggs hos en styrelse med parlamentariskt inslag, där olika meningsriktningar och värderingar är representerade.

Frågan om vilken ordning som mest gynnar yttrandefriheten – i detta ords vidaste mening – är ännu inte slutdiskuterad. Goda skäl talar för såväl den ena som den andra lösningen.

Det finns åtskilligt i riksdagens revisorers skrivelse som kan tas till intäkt för att man i de här sammanhangen helt bör satsa på tjänstemännen och akta sig för parlamentarikerna. Men revisorerna är ju utsedda att fullgöra andra betydelsefulla samhällsuppgifter och torde besitta föga rutin att bedöma och värdera de aktuella konstnärliga strömningarna. Ledamöterna i styrelsen för en samhällelig kulturinstitution utses givetvis efter helt andra kvalifikationskriterier.

Kommunförbundets tanke är självfallet att institutionsstyrelserna i huvudsak skall syssla med verksamhetens allmänna inriktning, verksamhetens omfattning, organisatoriska frågor, anslagsäskanden osv. Den rent praktiska verksamheten och dess innehåll är en angelägenhet i första hand för institutionschefen och hans medarbetare. Styrelsens frihet att i konkreta fall göra egna bedömningar av verksamhetens innehåll och fatta

avgörande beslut måste — med Kommunförbundets formulering — begagnas med största sparsamhet.

Det rör sig här om besvärliga avvägningar. Ansvarsfördelningen inom de statliga kulturinstitutionerna analyseras ingående i kulturrådets kommande betänkande. Vi kan räkna med att den analysen kommer att ge nytt material till diskussionen.

Avslutningsvis vill jag göra en mera allmän reflexion kring revisorernas skrivelse och de tankegångar och värderingar som kan skönjas bakom den.

I sitt svar på fru Rydings interpellation har statsrådet Ingvar Carlsson understrukit, att regeringen står fast vid dåvarande utbildningsministern Olof Palmes deklaration år 1969 kring den konstnärliga friheten och samhällets kulturpolitik. Något annat var självfallet inte att vänta. Det rör sig dock om en deklaration med sådant innehåll att det är angeläget att den upprepas med inte alltför långa mellanrum.

När promemorian från revisorernas kansli offentliggjordes i juni förra året väckte den, som redan påpekats, en häftig debatt. Praktiskt taget alla inlägg i pressen var starkt negativa mot promemorians innehåll och förslag. De remissyttranden som kom in var genomgående bestämt avvisande mot tankegångar och formuleringar i granskningspromemorian.

När nu riksdagens revisorer i sin skrivelse återkommer till i stort sett samma funderingar och förslag, måste det ha skett efter ingående diskussion och överväganden. Skrivelsen är inget olycksfall i arbetet utan ett bestämt och genomtänkt ställningstagande. Det är av det skälet den inte bör nonchaleras — trots Kungl. Maj:ts beslut att lägga den till handlingarna.

I bakgrunden ligger en besvärlig demokratisk konflikt. Ingen vettig människa i dag ifrågasätter i och för sig yttrandefriheten och den konstnärliga friheten. Det gör inte heller riksdagens revisorer. Men revisorerna ifrågasätter att vissa konstnärliga uttryck, som för dem framstår som misshagliga, fränstötande och som ensidig politisk propaganda, skall bekostas med skattemedel. Och revisorerna står naturligtvis inte isolerade därvidlag — de har säkerligen en tämligen stark allmän opinion bakom sig.

Den här konflikten är inte löst i och med Kungl. Maj:ts ställningstagande. Den kommer att ge sig till känna på nytt — i andra sammanhang och i andra beslutande församlingar.

Vårt konst- och kulturliv blir undan för undan alltmer beroende av samhälleliga insatser. I år satsar samhället — staten, landstingen och primärkommunerna — totalt upp emot 900 miljoner eller 1 miljard kronor på den fria kultursektorn; den exakta summan är omöjlig att räkna fram. Detta belopp kommer att stiga under kommande år — sannolikt i ganska snabb takt om den ekonomiska utvecklingen blir gynnsam.

Vi måste då räkna med ett ökat intresse från politikerns och beslutsfattarens sida för hur dessa medel utnyttjas, och man kan, utan att ha någon anmärkningsvärd spådomsförmåga, förutse att man i ökande omfattning kommer att rikta anmärkningar mot kulturprodukternas innehåll och kräva en stramare styrning av kulturinstitutionernas verk-

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. kultursynen
i statsunderstödda
kulturinstitu-
tioners verksamhet*

samhet.

Vi kommer att finna – om jag nu skall ta till en något högtidlig formulering – att yttrandefriheten och den konstnärliga friheten inte är en självklar rättighet utan en rättighet som ständigt måste erövras på nytt. Konstnärerna – av alla kategorier – har i alla tider sett som sin uppgift att ifrågasätta det samhälle i vilket de lever, diskutera de rådande värderingarna och pröva nya värderingar. Det är inget nytt.

I ett samhälle som vårt måste man stödja och stimulera alla former av konstnärlig verksamhet – inte därför att man bör se med liberalt överseende på konstnärliga krumsprång – utan därför att den konstnärliga friheten är en del av yttrandefriheten och därför att den kontroversiella, provocerande och ifrågasättande konsten är en nödvändighet för vår demokratis fortbestånd och utveckling.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det har föga uppmärksammats att en av riksdagens revisorer, herr Sven Gustafson i Göteborg, har reserverat sig mot den skrivelse som riksdagsrevisorerna har tillställt Kungl. Maj:t. Eftersom herr Gustafson inte har möjlighet att vara här i dag, ser jag det angeläget att till kammarens protokoll föga texten till den reservation som han avgivit:

”Jag har inte kunnat ansluta mig till den skrivelse som Riksdagens revisorer tillställt Kungl. Maj:t angående viss genom statsmedel bekostad utställningsverksamhet, då jag anser att flera formuleringar i skrivelsen kan ge ett intryck av att revisorerna skulle önska ett större inflytande från politiska instansers sida än vad jag från min principiella syn på konstens frihet anser vara motiverat.

Jag anser att det bör råda stor konstnärlig frihet inom statliga kulturinstitutioner. Konsten har ofta inneburit kritik av det etablerade samhället. Denna kritik har skett i karikatyrens form, har haft starka satiriska inslag och innehållit överdrifter. I en tid som karaktäriserats av ett stort intresse för samhällsfrågor är det ganska naturligt att konsten haft starka politiska inslag.

Att den konstnärliga friheten inte innebär skyldighet för en statlig institution att ge en utställning just den form som de deltagande konstnärerna önskar, framgår klart av det ställningstagande som Riksställningars ledning gjorde under förberedelserna för utställningen ’Förbud mot handikapp’: En konflikt uppstod mellan den arbetsgrupp som skulle göra utställningen och ledningen. Denna vägrade att acceptera det preliminära resultatet av arbetsgruppens verksamhet därför att den orsaksanalys som presenterades var otillräcklig, förgrovd och ointressant. Den allvarligaste invändningen var dock att det preliminära utställningsmaterialet med sitt tydliga ideologiska hemvist försökte sätta en ideologisk hallstämpel även på strävandena att öka tillgängligheten i samhället för de handikappade. Ledningen för Riksställningar kunde inte under några omständigheter acceptera en sådan turnering av utställningens syfte och budskap.

Jag har anfört detta för att visa att det finns situationer då en institution, som anordnar med statsmedel finansierade utställningar, konstaterar att den inte kan engagera sig i en målmedveten och ensidig

politisk propagandakampanj. Jag kan instämma i uttalandet i revisorernas skrivelse att det finns en principiellt och praktiskt viktig skillnad mellan att förmedla konst, innefattande även politisk konst, å ena sidan och att driva propaganda för en viss politisk uppfattning å den andra sidan.

Att missgrepp skett i utställningsverksamheten är uppenbart. Jag vill instämma i vad ordföranden för Svenska Institutet säger i det särskilda yttrande, som är fogat till remisshandlingarna. Där sägs beträffande Puss-redaktionens deltagande i Ungdomsbiennalen i Paris 1969: 'En politisk karikatyrtecknare, med en politisk inställning vars antisemitiska karaktär klart ådagalagts genom hans egna teckningar, representerar därmed en åsiktsinriktning, vilket är främmande för det svenska samhället och vars praktiska yttringar kriminaliserats i svensk lag . . . Konst av detta slag kan självfallet spridas både inom och utom landet på vederbörandes eget initiativ och egen bekostnad; detta utgör självfallet inslag i den yttrandefrihet som är garanterad varje svensk medborgare. Att av samhället finansierade organ underlättar detta genom s k arbetsbidrag eller genom att utställa sådana karikatyrteckningar eller genom att på utställning i utlandet distribuera nummer av den tidning som sprider dessa teckningar måste anses antingen som ett instämmande i den antisemitiska åskådning som tecknaren gör propaganda för genom sina arbeten eller som allvarlig omdömeslöshet. I båda alternativen har det ansvariga organet ådagalagt ett bristande ansvar i sin verksamhet.'

Revisorernas förslag om att institutionerna skulle ställas under styrelser med parlamentariskt inslag får inte på något sätt tolkas som en önskan om politisk censur eller någon tro på att politiker skulle vara speciellt lämpade att vara konstkritiker. Däremot kan säkerligen parlamentariker ha bidrag att ge till den diskussion som enligt vad Konstfrämjandet anför i sitt remissyttrande bör äga rum 'beträffande institutionens grundsyn och uppgifter i stort så att inte utställningspolitiken ensidigt bestäms med utgångspunkt från värderingar hos enstakattjänstemän'. Det torde vara av denna anledning som Konstfrämjandet ställer sig bakom revisorernas förslag på denna punkt samtidigt som organisationen uttalar sig mot censur från kulturinstitutionernas sida.

Enligt min uppfattning bör en statligt finansierad utställningsverksamhet kännetecknas av stor konstnärlig frihet, innefattande även kritik av det etablerade samhället. Den kan emellertid inte låta sig utnyttjas för ensidiga politiska propagandakampanjer och inte heller ge rum för en konst som utmärkes av råhet och antisemitiska inslag.

Om detta iakttages, kan s k temautställningar vara en lämplig form för utställningsverksamhet.

Av det föregående torde framgå att jag ansluter mig till majoritetens förslag att särskilda styrelser med parlamentariskt inslag inrättas. Dessa styrelser bör arbeta från de allmänna utgångspunkter som jag angivit i denna reservation."

Jag vill bara tillägga att jag ansluter mig till de liberala värderingar som herr Gustafson i Göteborg hävdar i denna reservation till riksdagsrevisorernas skrivelse.

Måndagen den
8 maj 1972

*Ang. kultursynen
i statsunderstödda
kulturinstitu-
tioners verksamhet*

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag förstår mycket väl att ordföranden för riksdagsrevisorerna, fru Nancy Eriksson, verkligen hade ett behov av att försöka förklara sig. Trots att hon har avvikit från kammaren, vill jag anföra något med anledning av vad hon sade.

Fru Eriksson deklarerade i dag att hon inte har någon annan uppfattning än den som statsrådet Ingvar Carlsson har redovisat i sitt interpellationssvar till mig. Men det är väl synd att denna uppfattning kom så sent som i dag. Eller kan det kanske betyda att riksdagsrevisorernas ordförande tar avstånd från de förslag som tagits upp i den promemoria hon varit med om att godkänna?

Givetvis har riksdagsrevisorerna rätt att utföra sitt arbete, men att lägga fram preciserade förslag som innebär att man driver kursen hårt åt höger kan väl inte vara deras uppgift. Detta är något som man måste uppmärksamma och varna för. Något måste det väl betyda, åtminstone för den socialdemokratiska delen av riksdagsrevisorerna, att nästan den enda tidning som helt accepterat riksdagsrevisorernas promemoria med förslag är Svenska Dagbladet. Vidare bör det väl också säga riksdagsrevisorerna någonting att regeringen utan beaktande lagt deras skrivelse till handlingarna.

Sedan är jag glad över att statsrådet Ingvar Carlsson klart och bestämt deklarerade att vad som har sagts i svaret också kommer att ligga fast i samband med behandlingen av kulturrådets betänkande. Det anser jag vara positivt och bra liksom också att detta betänkande kommer ut till en verklig massdiskussion, så att de viktiga förslag som där kommer att framställas får en allmän offentlig belysning. Jag är helt tillfredsställd med statsrådet Carlssons förklaring i detta avseende.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 17 Föredrogs och hänvisades motionerna

nr 1690 till skatteutskottet och

nr 1691 till justitieutskottet.

§ 18 Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets betänkande nr 23, skatteutskottets betänkanden nr 18, 23, 25 och 26, försvarsutskottets betänkande nr 13, socialförsäkringsutskottets betänkande nr 22, socialutskottets betänkanden nr 14–17, kulturutskottets betänkanden nr 15–17, utbildningsutskottets betänkanden nr 22–24, jordbruksutskottets betänkanden nr 20 och 23–25, inrikesutskottets betänkande nr 9 samt civilutskottets betänkanden nr 26 och 27.

§ 19 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 135.

§ 20 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 97 med förslag till lag om närvarorätt vid sammanträde med kommunal eller landstingskommunal nämnd.

§ 21 Anmälades och bordlades konstitutionsutskottets betänkande nr 26 i anledning av granskning av statsrådets ämbetsutövning och regeringsärendenas handläggning.

§ 22 Anmäldes och bordlades följande motioner:

Nr 1692 av herrar *Andersson* i Knäred och *Ullsten*

Nr 1693 av herr *Hermansson m. fl.*

Nr 1694 av herr *Lindkvist m. fl.*

Nr 1695 av herr *Lundberg*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 94 med förslag till lag om ändring i lagen (1971:418) om dels fortsatt giltighet av lagen (1942:429) om hyresreglering m. m. dels ändring i samma lag

Nr 1696 av herrar *Fälldin* och *Helén*

Nr 1697 av herr *Hermansson m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 95 med förslag till förordning om ändring i förordningen (1947:576) om statlig inkomstskatt, m. m.

§ 23 Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framställdes, nämligen av

Nr 292 Herr *Hörberg* (fp) till herr finansministern angående beskattningen av fosterlegas:

Är statsrådet beredd att genom ett positivt uttalande stödja den uppfattning, som kom till enligt uttryck vid ett opinionsmöte med landets fosterföräldrar den 7 maj och som innebär, att taxeringsnämnderna för inkomståret 1971 och tills vidare bör följa hittills tillämpad praxis beträffande fosterbarnsersättningens behandling ur skattesynpunkt intill dess fosterbarnsutredningen framlagt sitt betänkande och riksdagen får tillfälle att ta ställning därtill?

§ 24 Kammaren åtskildes kl. 15.25.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 75

Måndagen den

8 maj 1972
